

Historische Kring Diemen

Mede mogelijk gemaakt door:

Gemeente Diemen

randstad

Een achttiende-eeuwse aquarel van de oude dorpskern van Diemen, gezien vanuit het noorden. Tot de afbraak in 1807 was de markante vierkante toren van de Mariakerk reeds van verre te zien (collectie Provinciale Atlas Noord-Holland)

INHOUD

• Voorwoord	<i>John Cuijpers</i>	1
• Het Randstadgebouw	<i>Taco ten Dam</i>	2
• Langs begraafplaatsen en verloren monumenten (wandeling door Diemen-Noord)	<i>Ellen van Meurs</i>	4
• Als datgene wat je ziet, je interesseert (wandeling door Diemen-Zuid)	<i>Taco ten Dam</i>	15
• Van boerderij naar boerderij (wandeling door het buitengebied Stammerdijk)	<i>Wiard Krook</i>	21
• Het Leven Geïllustreerd: ongeluk prins Benhard	<i>Taco ten Dam</i>	29
• Prikbord	<i>Redactie</i>	33

Historische Kring Diemen

www.historischediemen.nl

opgericht 16 maart 1991

jaargang 14, nummer 1-2004

gratis voor leden

bestuur:

voorzitter: John Cuijpers
secretaris: Henk Teiwes
penningmeester: Gerard Baars
bestuursleden: Jaap Haag
Noor van Mens
Tineke Saan

secretariaat:

Rode Kruislaan 145
1111 NH Diemen
tel. 699.20.93
teiwes1@ncrvnet.nl

gironummer:

152.58.66
Penningmeester HKD
Tureluurweg 32
1113 HA Diemen
gerardbaars@freeler.nl

redactieadres:

Rode Kruislaan 145
1111 NH Diemen
tel. 699.20.93
teiwes1@ncrvnet.nl

redactieteam:

Taco ten Dam
Jaap Haag
Wil van Koningsbrugge
Wiard Krook
Ellen van Meurs
Henk Teiwes

**coördinator &
correcties:**

Henk Teiwes

lay-out:

Wiard Krook
Martijn van der Riet

opmaak en druk:

Drukkerij Erla
Sniep 77
1112 AJ Diemen
tel. 698.16.00
fax. 690.56.09
erla.prepress@wxs.nl

ISSN 0929-9068

© 2004 Artikelen of delen daaruit mogen niet worden overgenomen zonder toestemming van de auteur(s).

Het lidmaatschap van de Historische Kring Diemen bedraagt € 12,50 per jaar. Leden ontvangen de HKD-Nieuwsbrief en minimaal tweemaal per jaar het verenigingsblad Historische Kring Diemen. Men kan lid worden door zich aan te melden bij het secretariaat.

VOORWOORD

Op zondag 14 maart 2004 overleed geheel onverwacht ons bestuurslid Jaap van Ingen. Hij is 73 jaar oud geworden. Toen Jaap in Diemen kwam wonen, vertaalde hij zijn belangstelling voor geschiedenis al snel in een actieve rol bij de *Historische Kring Diemen*. Hij werd bestuurslid van de Kring waarbij hij de functie van penningmeester op zich nam. Deze positie was hem op het lijf geschreven, gelet op zijn nauwgezetheid, plichtsbesef en betrouwbaarheid. Mede door deze eigenschappen verkeert de HKD thans in financieel opzicht in een gezonde situatie. Jaap plaatste zichzelf zelden of nooit op de voorgrond. Daar was hij te bescheiden voor. Als werker op de achtergrond voelde hij zich het beste thuis. De laatste jaren hield hij zich bezig met het beheer van de ledenadministratie, het opstellen van de *HKD-Nieuwsbrief* en de jaarstukken, de distributie van deze stukken en van ons tijdschrift. De laatste *HKD-Nieuwsbrief* over de jaarvergadering, die u allen hebt ontvangen, is nog door Jaap opgesteld en verzonden. Binnen het bestuur was Jaap de man die ons wel eens weerhield van al te grote druistigheid. Ook wist hij met zijn onnavolgbare gevoel voor humor de zaken vaak te relativeren. Het bestuur verliest met Jaap een werker die veel taken op zijn schouders nam, maar bovenal een betrokken en enthousiast bestuurslid. Ik citeer graag wat zijn kinderen op de rouwkaart hebben laten zetten: "Heel bijzonder, heel gewoon, gewoon een heel bijzondere man".

Het HKD-bestuur, de redactie en de medewerkers van ons blad hebben de afgelopen weken veel waardering ontvangen voor de eerste uitgave van de Diemense 'Monumentenroutes'. Een van de meest spontane reacties was wel een brief van een oud-inwoner van Diemen, waaruit het onderstaande citaat is ontleend:

"Als oud-Diemenees heb ik met veel plezier jullie uitgave 2-2003 gelezen. Ik woon al vele jaren niet meer in Diemen. Vroeger hadden wij in Diemen een vriendenclub. Met de meesten daarvan hebben wij nog regelmatig contact. Wij organiseren ook altijd een of twee keer per jaar een uitje. Nu lijkt het mij fantastisch om met al die oud-Diemenezen de door jullie uitgeschreven wandelroutes te gaan wandelen. (...) Wij kijken echt uit naar een fantastische wandeling in ons oude dorp. Misschien hebben jullie nog een leuk ideeetje om de excursie af te sluiten. Een leuk restaurantje in Diemen!!!"

In dit nummer vervolgen we de serie 'Monumentenwandelingen' (die je natuurlijk ook kunt fietsen) met een bezoekje aan het noordelijke deel van de Ouddiemerlaan, Diemen-Zuid en het Diemense buitengebied Stammerdijk. Gezien de actualiteit heeft de redactie ook nog wat ruimte kunnen vrijmaken voor een historische bijdrage over het auto-ongeluk dat prins Bernhard in 1937 in Diemen had. Dit archiefmateriaal werd ons met dank spontaan ter beschikbaar gesteld door ons HKD-lid Carel Kaskens.

Tenslotte danken we de *gemeente Diemen* en de *Randstad Holding* die middels een financiële bijdrage de uitgave van dit nummer mede mogelijk hebben gemaakt.

John Cuijpers

EIGENZINNIG GEBOUW ALS VERLENGSTUK VAN EEN OPEN BEDRIJFSCULTUUR

Taco ten Dam

Op niet veel plaatsen in Diemen is de tegenstelling tussen het oude verleden en het moderne heden zo aanwezig als in Bergwijkpark in Diemen-Zuid. Waar ooit boerderij *Weltevreden* en groene weiden met grazend vee het decor bepaalden, ligt nu een bedrijvenpark met enorme kantoorgebouwen van grote tot zeer grote ondernemingen. 's Avonds een stille en verlaten wijk, maar overdag een druk en bruisend gebied, ingeklemd tussen de spoorlijn naar het Gooi, de rand van de Bijlmermeer en de Amsterdamse Venserpolder. In deze wijk is sinds 1990 het hoofdkantoor van *Randstad Holding* gevestigd. Een opvallend gedistingeerd grijs gebouw dat imposant aanwezig is en door het verlichte logo op de gevel in het donker een baken is dat van kilometers ver te zien is. Een logo dat onmiddellijk de bedrijfsnaam oproept en net zo bekend is als de bekende tune uit de *Randstad*-commercials.

(foto Wiard Krook)

Marktleider

De *Randstad Holding*, zoals de onderneming officieel heet, groeide in ruim veertig jaar uit van een klein uitzendbureautje in Amstelveen tot een der grootste uitzendondernemingen in de wereld. Als marktleider in Nederland, België, Duitsland en

het zuidoosten van Amerika kun je gerust stellen dat *Randstad* met zijn hoofdzetel in Diemen deze gemeente in vele delen van de wereld op de kaart heeft gezet. Bijna onvoorstelbaar als je de getallen er bij pakt en bedenkt dat gemiddeld per dag wereldwijd bijna 210.000 mensen (Diemen telt zo'n 24.000 inwoners!) in dienst zijn van *Randstad*.

Randstad was al sinds 1979 gevestigd aan de Wildenborch in Diemen-Zuid, maar door de groei was deze behuizing in korte tijd te krap geworden. Toen *Randstad* het oog had laten vallen op de huidige locatie in de Venserpolder, wenste men een eigenzinnig gebouw als verlengstuk van de open, zakelijke en extraverte bedrijfscultuur. Het nieuwe hoofdkantoor zou namelijk ook een belangrijke functie krijgen als een ontmoetingsplaats van iedereen die bij *Randstad* direct of indirect betrokken was.

Geen standaardgebouw

De Rotterdamse architect W.G. Quist, met een voorkeur voor heldere en rationele architectuur, werd gevraagd het ontwerp te maken. Quist had zijn sporen reeds verdiend onder andere als ontwerper van het *Maritiem Museum* en de *Willemswerf* in Rotterdam. Meer recentelijk zijn het *Robeco-gebouw* in Rotterdam en het *Cobra Museum* in Amstelveen van zijn hand. In de oriënterende gesprekken vroeg Quist toenmalig *Randstad*-directeur Goldschmeding kort de zienswijze van zijn bedrijf op papier te zetten. Het resultaat was een beleidsstuk van ruim vijf velletjes A4. In de openingszinnen werd meteen duidelijk gemaakt dat *Randstad* iets speciaals in gedachten had: "Een nieuw hoofdkantoor geeft de mogelijkheid om in vorm en inrichting de naar onze mening wezenlijke punten van ons denken te demonstreren. Een standaardontwerp dat uitsluitend uitgaat van efficiency en effectiviteit heeft dit òf niet, òf slechts in geringe mate." De wens was dus een bijzonder gebouw. Aan de buitenkant distinctie en klasse, maar ook openheid en aan de binnenkant de ruimte die bij de open cultuur van *Randstad* paste. Wel veel open deuren van werkkamers, maar geen kantoortuinen. In wezen een vorm van openheid die moest uitstralen dat *Randstad* als bedrijf niets te verbergen heeft.

Buitenkant

De buitenkant van het *Randstadgebouw* wordt bepaald door zeer aparte gevels met circa 1600 panelen waarin 400.000 donkergrijze, gepolijste tegels zijn aangebracht van 15 x 15 cm. Opvallend zijn de vele ramen in de gevel. Getint glas was vanwege de vereiste openheid niet aan de orde. De compositie van de gebouwdelen wordt bepaald door de standaardkantoor-schijf (het uitspringende gedeelte) die door de scherpe afschuining aan de einden en het overhoeks geplaatste aparte volume van de liftschacht juist voldoende spanning krijgt. De achterzijde van het gebouw, met in de uitspringende laagbouw het rekencentrum en de congressalen, staat in een vijver die de strakheid van de architectuur moet ondersteunen. Daarom geen fonteinen of speelse waterpartijen, maar een gladde waterspiegel met enkele waterlelies. Links naast het gebouw bevindt zich de parkeergarage. De 'droogloop' verbindt de parkeergarage met de ingang. Het is een vier meter breed pad dat is voorzien van een luifel van betonnen schermen met glazen bouwstenen. Bij het ontwerp van de parkeergarage is vooral rekening gehouden met de omliggende bebouwing. Een ondergrondse garage zou ideaal zijn geweest, maar zo'n constructie is in een polderlandschap extreem duur. Omdat vele omwonenden en werkenden van bovenaf neerkijken op de garage, is veel zorg besteed aan het parkeerdak: dat is voorzien van een grasmat.

Binnen

De vide in de centrale hal geeft toegang tot de eerste verdieping met restaurants, congressalen en vergaderruimten. In de hal bevinden zich ook de liften en de trappen die de ver-

binding vormen naar de hoger gelegen kantoorverdiepingen. Openheid was een vereiste bij het ontwerpen van het gebouw. De kantoorgangen met hun natuurstenen vloeren werden aan het eind afgesloten met een buitenraam. De afscheidingen voor de garderobes bestaan uit vrijstaande wanden met glazen bouwstenen. Een bijzondere vorm van openheid is toegepast bij de deuren naar de werkvertrekken. De meeste werknemers sluiten zelden hun kantoor af. De openheid die dat geeft, is versterkt door de deuren bijna drie meter hoog te maken. Zelfs als de deur dicht is, voorkomt een smalle glasstrook naast de hoge deur een al te gesloten beeld.

Strakheid is een ander kenmerk dat in het gebouw overheerst. Dit uit zich niet alleen in de geometrische vormen die overheersen (rechthoeken, cirkels, hoeken van 45 graden), maar ook in details als het metselwerk. Zowel bij de glazen bouwstenen als bij de geglazuurde grijze baksteen van de wanden sluiten de voegen steeds op elkaar aan. De stenen verspringen dus niet zoals bij traditioneel metselwerk gebruikelijk is, maar staan gestapeld boven elkaar waardoor een strak ritme ontstaat.

Architectuurgids

Al met al een architectonisch zeer fraai gebouw dat in alle opzichten recht doet aan de bedrijfsfilosofie van *Randstad*. Niet voor niets werd het *Randstadgebouw* opgenomen in de "Gids voor moderne architectuur in Amsterdam" die een representatief overzicht geeft van de meest belangwekkende gebouwen van de hoofdstad. En dat is niet gek voor een gebouw dat toch echt in Diemen staat!

(foto Randstad Holding)

[1] Ouddiemerlaan 146

Aan Ouddiemerlaan 146 vinden we de *Nederlands Israëlitische Begraafplaats Diemen*. De hoofdsynagoge te Amsterdam kocht de grond, die ruimte moest bieden voor honderd jaar, in 1906 voor f 28.000 van Klaas Pereboom. Het complex van de *Hoogduitse Joodse Gemeente* te Amsterdam werd aangelegd in 1913. Het werd op 3 mei 1914 officieel ingewijd en op 5 mei daaropvolgend in gebruik genomen. De begraafplaats is ruim 11 ha groot. Door de aanleg van een viaduct van de ringspoorbaan in 1928 werd de joodse begraafplaats in twee stukken verdeeld en kwam het achterste veld geïsoleerd te liggen. Dit veld was in 1925 in gebruik genomen. Ter compensatie werd een nieuw ontvangstgebouw en het pad ernaar toe, door de Nederlandse Staat bekostigd. Ook zouden de *Nederlandse Spoorwegen* een verbindingspad met poort aanleggen (de poort is op slot). In 1942 werd de begraafplaats gerenoveerd, uitgebreid naar het oosten en werd de ingang aan de oostzijde verplaatst naar de noordzijde (*Landlust*).

Tot 1940 werden er jaarlijks rond de 500 doden begraven, met name minder draagkrachtigen. Na de Tweede Wereldoorlog liep dit aantal terug tot ongeveer vijf per jaar. Nu vinden er jaarlijks ongeveer zes begravingen plaats, meestal op veld D. De begraafplaats zal over tien jaar vol zijn. Volgens een ruwe schatting liggen er 13.700 graven (zonder degenen die in de jaren '50 uit Zeeburg werden overgebracht). De meestal eenvoudige grafstenen staan opgesteld in evenwijdige rijen en zijn van beton of natuursteen. Langs de paden is bedrading aangebracht. Via houten hekjes kan men bij de graven komen. Het was de bedoeling dat de konahiem (priester), wegens 'onreinheid' van de graven, achter de bedrading bleef.

Achter de beheerderswoning aan de Ouddiemerlaan liggen de oudste graven (veld A) en een kinderveld. De ingang *Landlust* leidt naar de velden B, C, D en U (urnenveld). De urnen bevatten de as van joden die in de laatste jaren van de Tweede Wereldoorlog, tegen hun geloofsprincipes in, niet ver van Westerbork, werden gecremeerd. Bij deze velden ligt ook een veld waarop nauwelijks grafstenen staan. Een grote gedenksteen herinnert aan het feit dat hier duizenden graven liggen die in 1956 en 1957 onder rabbinaal toezicht van Zeeburg naar Diemen zijn overgebracht. De grond daar was nodig voor een oprit naar de Schellingwouderbrug.

(boven: foto Daniël Kernell; onder: foto Cor Karnekamp).

[2] Beheerderswoning

De beheerderswoning met bijgebouw werd in 1913 gebouwd door de architect E.M. Rood. De opdrachtgever was de *Nederlands Israëliësche Hoofdsynagoge* te Amsterdam. Op de bouwvergunning stond "doodgraverswoning", maar in het rechter deel was ook de ontvangkamer ingericht.

De rechthoekige woning bestaat uit twee woonlagen met een plat dak. De benedenverdieping is aan de achterzijde uitgebouwd. Hoekblokken en strekken boven deuren en vensters zijn uitgevoerd in schoon metselwerk. De plint is opgetrokken uit baksteen, de muren zijn gepleisterd. Op de westmuur staat een tekst die herinnert aan de inwijding van de begraafplaats. In de jaren '80 zijn alle vensters vervangen door kunststof en is het gebouw geheel wit geschilderd.

Het bijgebouw, zoals het er nu staat, is het lage deel van het vroegere metaarhuis/bidlokaal. Dit was toen bijna net zo groot en hoog als de beheerderswoning. In de bovenverdieping zaten twee raampartijen met zes kleine ramen en op de parterre waren openslaande deuren. In het metaarhuis werden de overledenen volgens de joodse voorschriften gereinigd en in hun doodsklederen gehuld. Uit privacy-overwegingen zijn de raampartijen van metaarhuizen hoog geplaatst. Er zijn geen bepaalde bouwvoorschriften. In de jaren '50 is het hoge gedeelte eraf gehaald wegens achterstallig onderhoud.

De bouwstijl van het geheel doet nog denken aan de negentiende eeuw, de periode van de neostijlen. De evenwichtige indeling van raam- en deurpartijen, de geometrisch versierde daklijst en de hoekblokken en strekken in schoon metselwerk

doen denken aan de Renaissance, maar dan niet zo zeer de Hollandse als wel de Italiaanse.

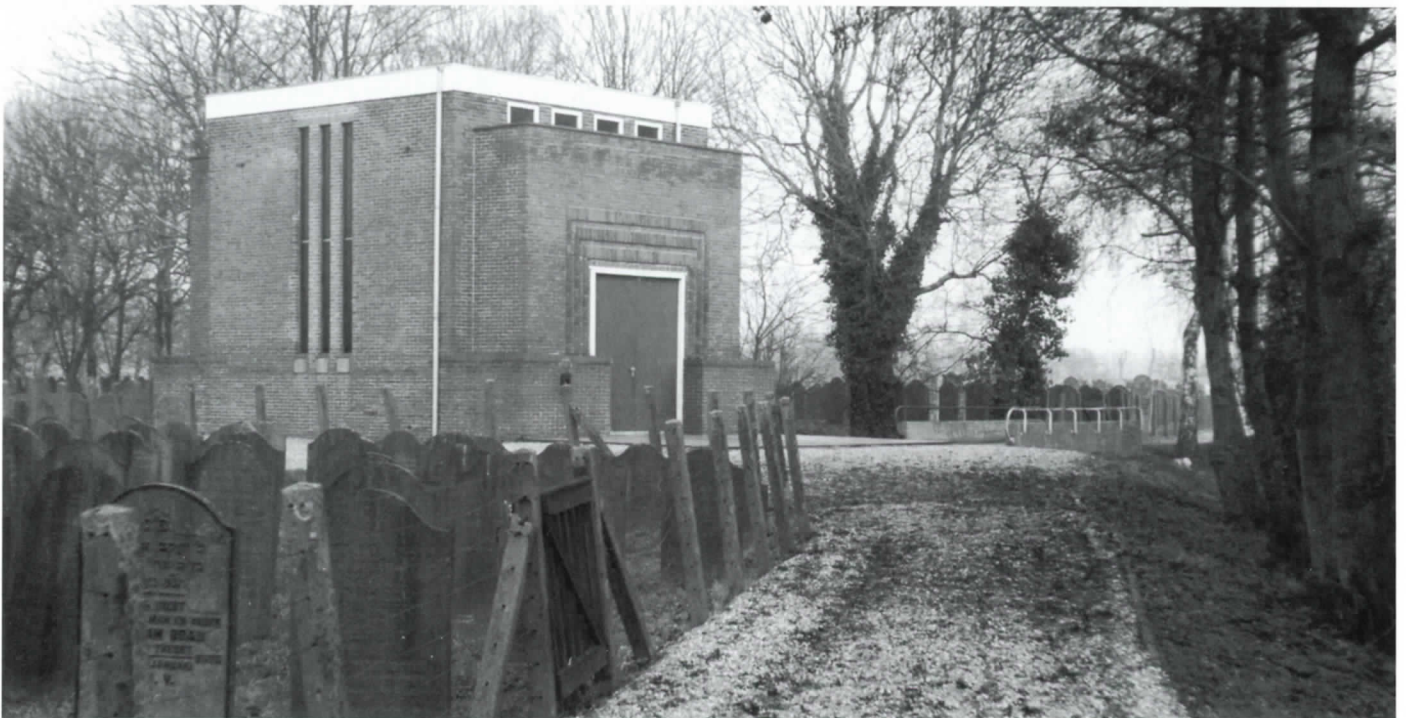
[3] Ontvangstgebouw/metaarhuis

In 1931 kreeg de architect Harry Elte (1880-1944) opdracht een nieuwe ontvangruimte te ontwerpen. De oude ruimte was te ver verwijderd voor begrafenisstoeten sinds de begraafplaats vanaf 1928 uit twee delen bestond. De tweede ontvangruimte werd daarom geplaatst op het oostelijk deel van de begraafplaats. Het werd in 1935 in gebruik genomen. Het gebouwtje wordt nog steeds metaarhuis genoemd, hoewel het eigenlijk alleen als ontvangst- en bidruimte dienst doet. Overledenen worden al vele jaren in Buitenveldert gereinigd en voorbereid op de begrafenis. Vandaar worden ze naar Diemen overgebracht.

Het metaarhuis bestaat uit een hoge kubusvormige zaal met twee iets smallere ondiepe uitbouwen, die als portalen fungeren. Aan de zuidzijde zijn lagere dienstruimten aangebouwd. De gevels zijn opgetrokken in baksteen in halfsteensverband, dat wil zeggen verspringende strekken (lange kant). De voet en de lateien (de balken boven deuren en ramen) zijn van beton. De vensters zijn van ijzer, met glas-in-lood invulling en de deuren en deurkozijnen van hout.

Het metaarhuis is van belang vanwege de architectonische vormgeving. Het is een fraai voorbeeld van het internationaal expressionisme, een stroming die vooral kort na de Eerste Wereldoorlog opkwam. Elk gebouw heeft een eigen identiteit die de architect tot uitdrukking moet zien te brengen. De materialen waarmee gebouwd werd, konden voor zich spreken. Hout werd niet geleverd, muren niet gepleisterd. Versieringen werden alleen toegepast om het ontwerp als geheel te versterken. Dit is te zien aan de drie smalle verticale ramen en profielen rond de deur in het zijportaal.

De Diemense begraafplaats is, samen met de bijbehorende bebouwing, op de Rijksmonumentenlijst geplaatst vanwege zijn cultuurhistorische waarde (*boven: foto Wiard Krook 2004; onder: foto Jaap Haag 1998*).

[4] C.J. der Kinderenplein

Even verder, aan de linkerkant van de Ouddiemerlaan, ligt het C.J. der Kinderenplein. Het werd vernoemd naar de geliefde Diemense gemeente- en huisarts C.J. der Kinderen (1873-1935).

Tussen 1900 en 1935 verviervoudigde het inwonertal van Diemen. Vanwege een geboorte- en vestigingsoverschot ontstond er in de gemeente woningnood. Er was met name een grote behoefte aan goede en goedkope arbeiderswoningen. In 1913 werd daarom de woningbouwvereniging *Diemen Vooruit* opgericht, een vereniging voor sociale woningbouw. Dokter Der Kinderen zat in het bestuur.

Het oudstegedeelte van het C.J. der Kinderenplein werd gebouwd in 1924 in opdracht van *Diemen Vooruit*. Maatschappelijk idealisme speelde daarbij een rol. Arbeiders zouden moeten wonen in een omgeving waar licht, lucht en ruimte is, met voor en achter het huis een tuintje. Een 'tuindorp' was beter dan de gebruikelijke huurkazernes. De tuindorpgedachte was al in de negentiende eeuw ontstaan en inspireerde ook architecten uit de school van Berlage. De woningen aan het C.J. der Kinderenplein zijn een voorbeeld van de vroeg twintigste-eeuwse rationalistische architectuur, die als reactie op de Neostijlen met hun ornamenten ontstond.

Het C.J. der Kinderenplein lag toentertijd ver buiten de bebouwde kom. De gemeente had een afgelegen stuk bouwgrond toegewezen omdat ze bang was haar eigen duurder gemeentewoningen niet meer te kunnen verhuren. De woningen waren echter zeer in trek.

Het markante 'buurtje' aan het C.J. der Kinderenplein werd niet opgenomen op de MIP-lijst voor monumenten na 1850. Toch verdient het beschermd te worden. Al is het alleen al vanwege de herinnering aan de inzet van dokter Der Kinderen (foto Wiard Krook 2004).

[5] Spoorviaduct

Vlak voordat we in Oud-Diemen aankomen, moeten we onder het viaduct van de ringspoorbaan door. Het werd in 1937

gebouwd. Van 1928 tot 1937 was de kruising ringspoorbaan/Ouddiemerlaan gelijkvloers. Het spoorviaduct bestaat uit I-liggers die door stalen platen zijn gekoppeld. Ze rusten op twee met baksteen omklede landhoofden. Verder wordt het viaduct gedragen door twee jukken die elk bestaan uit vijf kolommen en een ligger. De kolommen zijn op platen van natuursteen geschroefd en enkele jaren geleden donkerrood geschilderd.

Het viaduct bevat kenmerken van de latere periode van de Amsterdamse School. De twee landhoofden, met hun afgeronde hoeken en horizontale banden, laten de bouwkundige en decoratieve vorm van het viaduct samenvallen. Het spoorviaduct straalt ook iets uit van de Nieuwe Zakelijkheid, het Nieuwe Bouwen, een stroming tussen de Eerste en Tweede Wereldoorlog. Men wilde de constructie laten zien. Er werd veel beton en staal gebruikt.

De bakstenen bekleding heeft een Noors verband: twee stenen met de lange zijde (strekken), daarna een met de korte (kop). Het spoorviaduct is van historisch belang vanwege de constructie, die toentertijd modern was. In Amsterdam-Oost zijn meer van dergelijke viaducten te zien (foto Wiard Krook 2004).

[6] Ouddielerlaan 527-529

Aangekomen in Oud-Diemen zien we als eerste de voormalige langhuisboerderij *Vredehof*. In 1999 werd deze boerderij gesplitst in twee woningen en hernoemd tot Ouddielerlaan 527 en 529. Boerderij *Vredehof* stond vanaf 1991 leeg en was hierdoor in verval geraakt.

Op de voorgevel staat nog in de vorm van muurankers het jaartal 1774. In dat jaar zijn van de oorspronkelijke boerderij de voorgevel en de zijmuren tot aan het achterhuis afgebroken en vernieuwd. Omdat de doorgang van de Ouddielerlaan ter plekke te smal was, moest op last van schout en schepenen de zuidhoek van de voorgevel 4 à 5 voet worden ingetrokken, waardoor deze nu schuin afloopt.

In het laatste kwart van de negentiende eeuw werd de boerderij weer gedeeltelijk verbouwd, waarbij ook de voorgevel werd verhoogd. De rechthoekige woning (nu Ouddielerlaan 527) was het vroegere zomerhuis annex paardenstal en was ruim 100 jaar oud.

Boerderij *Vredehof* is twee keer beschreven door de *Stichting Historisch Boerderij Onderzoek*. Daarbij werd gesteld dat de

hoofdbouwmassa, raam- en deurindeling van de voorgevel en een gedeelte van de linker zijgevel van historisch belang zijn. Ook dateert de indeling van het voorhuis (met opkamer, kelder en hal) hoogstwaarschijnlijk nog uit de oorspronkelijke bouwtijd. De rechter zijgevel dateerde nog grotendeels uit 1774.

Helaas genoot de boerderij geen wettelijke bescherming als monument en werd derhalve onderwerp van diverse gemeentelijke plannen (restaurant, jeugdhonk en woning). In 1999, na acht jaar leegstand, werden de gebouwen afgebroken, op de voorgevels en linker zijmuur (van het hoofdgebouw) na. Deze werden gerestaureerd.

Bij de nieuwbouw werd de opkamer met kelder gehandhaafd, de achtergevel 65 cm naar achter geplaatst en de wagenschuur bij de woning getrokken. De oude boerderij stond nog op een terp, de nieuw opgetrokken woningen zijn onderheid (*boven: v.m. boerderij 'Vredehof' aan de Ouddielerlaan 527-529, foto's Wiard Krook 2004; onder: de Ouddielerlaan gezien richting begraafplaats 'Gedenk te Sterven' ca 1930, foto coll. fam. v.d. Vegt*).

[7] Ouddiemerlaan 158

Schuin tegenover boerderij *Vredehof*, op adres Ouddiemerlaan 158, staat het voormalige *Regthuys*. In de top van de gevel is een steen ingemetseld waarop staat ingebeiteld: "1765 HET REGTHUYS". Alleen de steen zelf is nog origineel.

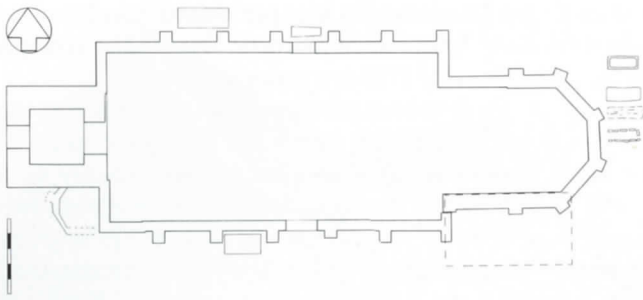
Tussen 1550 en 1800 fungeerde dit gebouw als herberg, recht-bank en gemeentehuis. Door opgravingen is bekend geworden dat de oudste bebouwing op deze plaats dateert uit de tweede helft van de veertiende eeuw. Het was een oorspronkelijk uit hout opgetrokken boerderij. Verder is hier niets van bekend. In 1652 is het toenmalige *Regthuys* door brand verwoest. In 1765 werd het vervallen gebouw afgebroken en herbouwd. De

rechtszittingen (minstens één keer per maand) vonden plaats in de 'regtkamer', links van de voordeur. Daaronder, in de kelder, bevond zich vanaf 1766 een gevangenhok.

Voor het *Regthuys* stond een justitiepaal ten teken dat hier niet alleen recht werd gesproken over lichte vergrijpen maar ook over zaken waar lijfstraffen voor werden gegeven. Op oude kaarten is nog te zien dat links van de Diemerafloop, twee galgen staan met de tekst "'t geregt van Diemen". In het begin van de achttiende eeuw verloor het *Regthuys* zijn functie. Door de reorganisatie van de rechterlijke macht door Napoleon, werd de rechtspraak in Diemen beëindigd. Ook verplaatste het centrum van Diemen zich naar Diemerbrug, waar het gemeentebestuur nu vergaderde in afwisselend drie herbergen. De herbergier van het *Regthuys* was hier waarschijnlijk niet blij mee. Mogelijk heeft hij toen op de gevelsteen de woorden "VAN OUDS", tussen "1765" en "HET REGTHUYS", geschreven. Bij de restauratie van de steen in 1992 zijn deze woorden weer weggehaald.

Oud-Diemen raakte langzamerhand in verval. In 1956 werd het *Regthuys* onbewoonbaar verklaard. In 1971 werd het actiecomité *Tot Behoud van Oud-Diemen* opgericht, vanwege de gemeentelijke plannen om Diemen-Noord opnieuw in te richten. Krakkers voorkwamen vanaf 1974 verder verval van het historische pand. Helaas moest de woning, vanwege de slechte staat, in 1990 toch worden gesloopt. Enige jaren later werd het *Regthuys* weer geheel opnieuw opgebouwd, zij het met moderne aanpassingen. De maatvoering van deur- en raampartijen is niet meer exact hetzelfde als voorheen. Dit wordt 'historiserend bouwen' genoemd (*links: het v.m. 'Regthuys' in de jaren '60, foto Bert Roest; onder: dezelfde situatie na herbouw, foto Wiard Krook 2004*).

[8] Mariakerk

Wie bij het *Regthuys* het kerkpad afloopt, komt bij de funderingsresten van de voormalige katholieke Mariakerk. Dankzij de renovatiewerkzaamheden van 1993 zijn de funderingen van het kerkgebouw, daterend uit de tweede helft van de vijftiende eeuw, nu goed zichtbaar. Direct achter het hek zien we het zware muurwerk van de vierkante toren. De toren met spits was oorspronkelijk 30 meter hoog. Aan de oostzijde is het koor. Na de reformatie in 1572 werd de kerk overgenomen door de Nederlands hervormden. De kerk had echter vele bouwkundige gebreken. Bij het luiden van de torenklok bestond er zelfs instortingsgevaar van de toren. De kerk werd gesloten en in 1807 gesloopt.

Bij archeologisch onderzoek van de Amsterdamse *afdeling Archeologie* in 1990 werd buiten het koor een gedeelte van een twaalfde-eeuws grafveld opgegraven. Hier lagen een kistgraf, een begraving zonder kist, een boomkistgraf (gemaakt van een uitgeholde boomstam), een stolpgraf (bestaande uit gestapelde blokken tufsteen) en een gesloten zandstenen sarcofaag. In deze sarcofaag troffen de verbaasde archeologen de stoffelijke resten van een man, vrouw en kind aan. In de daaropvolgende

jaren groeven leden van de Diemense afdeling van de AWN nog meer twaalfde-eeuwse graven op. Op diverse plaatsen buiten en gedeeltelijk onder het funderingshout van de kerkmuren lagen onder meer kistgraven en een boomkist. Zeker moeten hier ook de vondst van een (helaas lege) roodbonte zandstenen sarcofaag en een tweetal zandstenen sarcofaagdeksels worden genoemd. Naast allerlei bouwfragmenten werden ook vele stukken van een zandstenen sacramentshuis en glasscherven van glas-in-loodramen van de Mariakerk opgegraven. Het oudste glas dateert uit de twaalfde eeuw en was in grijstinten beschilderd. Het gekleurde gebrandschilderde glas uit de dertiende eeuw was voorzien van vegetatiemotieven zoals eikenbladeren.

Verondersteld wordt dat er al in de twaalfde eeuw ter plaatse een (kleinere) kerk moet hebben gestaan. In ieder geval heeft archeologisch onderzoek aangetoond dat er in de omgeving van de kerk enige terpen lagen die vanaf het einde van de elfde eeuw bewoond waren. In een ophogingslaag van een van deze woonterpen werd een zeldzaam tinnen pelgrimsflacon, gewijd aan Thomas Becket (1117-1170), gevonden (*links: plattegrond van de v.m. Mariakerk met rechts het in 1990 opgegraven gedeelte van het middeleeuwse kerkhof*).

[9] Begraafplaats 'Gedenk te Sterven'

Vanouds werd er in Nederland voornamelijk binnen de kerkgebouwen begraven. Vanwege ruimtegebrek en onaanvaardbare hygiënische omstandigheden werd dit in het begin van de achttiende eeuw verboden. Voorzover ze er nog niet waren, werden er bij vele kerken kerkhoven ingericht. Ook lagen ze vanaf die tijd soms geheel buiten de bebouwde kom, zoals de Diemense begraafplaats *Rustoord*.

Begraafplaats 'Gedenk te Sterven' voor de restauratie (foto Wiard Krook 1990)

Na de sloop van de Mariakerk in 1807 werd op het hele terrein begraafplaats *Gedenk te Sterven* ingericht. Deze naam heeft de begraafplaats waarschijnlijk in de eerste helft van de negentiende eeuw gekregen. Binnen de kerkmuren lagen koop- en huurgraven, erbuiten alleen huurgraven. Door ontoereikend onderhoud waren in de loop der jaren veel grafstenen verzakt en gebroken. In 1993 werd, in opdracht van de gemeente Diemen, deze begraafplaats geheel opgeknapt. Helaas kon daarna van een aantal graven de originele ligging niet meer worden vastgesteld. Wel werd de rondgang gereconstrueerd. Voor de teraardebestelling werd de kist de begraafplaats rondgedragen.

Op het voormalige kerkhof zijn grafstenen te vinden van bekende Diemense families. Het oudste graf dateert uit de zeventiende eeuw. De laatste begraving heeft plaatsgevonden in 1971. Begin jaren '70 is de *Nederlands Hervormde Gemeente* met de gemeente Diemen overeengekomen dat de eeuwige grafrechten die op veel graven rustten, nog dertig jaar zouden gelden. Deze termijn is inmiddels verstreken. Vanwege de cultuurhistorische waarde van de begraafplaats in zijn geheel worden de graven echter met rust gelaten.

Gedurende lange tijd stonden er op *Gedenk te Sterven* drie fraaie en goed onderhouden treur-essen. Ze werden voor zover bekend reeds in de eerste helft van de negentiende eeuw geplant. Helaas is in 2003, tijdens zware herfststormen, één van de treur-essen omgewaaid (*onder: opgravingsfoto van het middeleeuwse grafveld aan de oostzijde van het koor; geheel onder: de opgegraven gesloten twaalfde-eeuwse zandstenen sarcofaag, waarvan door de gronddruk de zijkant was beschadigd, foto's Wiard Krook 1990*).

[10] Lijkenhuisje

Het in 1840 gebouwde lijkenhuisje annex klokkentoren staat gedeeltelijk op de fundering van het koor van de voorma-

Gezicht op Oud-Diemen, gezien vanuit het noorden (pentekening Rembrandt van Rijn ca 1648-1650, coll. Courtauld Institute of Art, Londen)

lige Mariakerk. Het geheel bestaat uit twee aaneengesloten vierkante bouwdelen van één bouwlaag en een tentdak met gesmoorde kruispannen (platte pannen met kleine overlapping). Op het westelijk bouwdeel staat een houten klokkentoren. De bakstenen gevel is gepleisterd. De deur is van hout en de halfronde venstertjes zijn van ijzer. Op de binnenvloer liggen plavuizen. De klok in het torentje werd in de Tweede Wereldoorlog door de Duitsers in beslag genomen. Daar het gebouwtje aan één kant geen deugdelijk fundering heeft is het in de loop der jaren behoorlijk verzakt (*een foto daterend uit de tijd dat er op de z.g. 'Schapenweide' nog koeien graasden die natuurlijk gemolken moesten worden, foto archief HKD*).

[11] Ouddiemerlaan 533

Teruggekomen op de Ouddiemerlaan passeren we een wit huis met rieten kap. In 1989 ging hier een huisje tegen de vlakke dat bekend stond als het meest pittoreske pandje van Diemen.

De woning die er nu staat, vertoont alleen aan de buitenkant enige gelijkenissen met haar voorganger.

Door opgravingen is komen vast te staan dat de oudste bewoningssporen op deze locatie terug gaan tot ca 1400. Archiefonderzoek en oude prenten tonen aan dat hier in de zeventiende eeuw een boerderij stond met een aangebouwde opkamer. In de achttiende eeuw werd het voorhuis in gebruik genomen als winkel aan huis ("klijne kramer") en buurtkroegje ("klijne tapper" voor alleen bier en brandewijn). Vanaf het einde van de negentiende eeuw tot 1954 had de familie Van der Roest hier hun snoep- en kruidenierswinkelje. De beroemde Amsterdamse fotograaf Jacob Olie maakte er in 1891 een foto van.

In 1972 werd het pand onteigend omdat de toenmalige gemeenteraad van plan was een industriegebied te vestigen in Diemen-Noord. Mede door protesten van de bevolking bleek dit geen haalbare kaart. Inmiddels waren krakers in het aantrekkelijke, maar wel verzakte pandje getrokken. Zij knapten het op en maakten er weer een sfeervol huisje van. In deze periode werden ook de originele dakpannen vervangen door een rieten kap. Het lukte de krakers echter niet om legale bewoners te worden. In 1989 besliste de gemeente dat sloop onontkoombaar was. De bouwkundige staat van de woning was te slecht voor herstel. Het oorspronkelijke adres Ouddiemerlaan 535, werd veranderd in huisnummer 533 (onder: een archiefopname van het rustieke huisje aan de Ouddiemerlaan 535, foto archief HKD; geheel onder: de huidige situatie, omgenummerd tot nr. 533, foto Wiard Krook, 2004).

[12] Ouddiemerlaan

We lopen nu verder op de Ouddiemerlaan. Deze weg is al voor 1226 (oudste vermelding van Diemen) aangelegd en was een van de twee herenwegen die door Diemen liepen. Hij liep van Amsterdam, over de Diemerzeedijk, via het verdwenen buurtschap Jaap Hannes (ter hoogte van de Zeeburgerbrug), door Diemen helemaal naar Ouderkerk. De weg werd ook wel Kerklaan of Dorpstraat genoemd. Op een heerweg kon tol worden geheven en ook strategisch waren herenwegen van belang. Vanaf de Ouddiemerlaan werden afwateringssloten gegraven en het nog woeste land ontgonnen.

Langs de Ouddiemerlaan is zeker vanaf ca 1200 gewoond. Dit is door archeologisch onderzoek in de jaren '80 van een aantal boerderijterpen aan de Ouddiemerlaan aangetoond. Onder de vondsten bevond zich veel aardewerk.

Waar de Ouddiemerlaan nu eindigt in een T-splitsing bij het Amsterdam-Rijnkanaal, liep hij vroeger helemaal door naar Outersdorp, een nu niet meer bestaand gehucht voorbij het Nieuwe Diep. Toen het Nieuwe Diep ontstond (1421) boog de weg naar rechts richting Diemerzeedijk.

De aanwonenden moesten tot aan de tweede helft van de negentiende eeuw de weg in goede staat houden. Daarna konden zij het onderhoud, na het betalen van een afkoopsom, aan de gemeente overlaten. In 1868 kreeg de Ouddiemerlaan straatverlichting door middel van olielantaarns.

Bij de inrichting van de nieuwbouwwijk Diemen-Noord, eind jaren '80, werd het historisch belang van de Ouddiemerlaan gelukkig op waarde geschat, en werd hij als geheel in de herinrichtingsplannen opgenomen (*links: de Ouddiemerlaan gezien naar het noorden, foto Wiard Krook 2004*).

[13] Houtbosch 2

Aan de linkerkant van de weg verschijnt nu de voormalige boerderij *Zeldenrust* (voorheen Ouddiemerlaan 543). Deze

L-vormige boerderij stond op een terp waarop al in het laatste kwart van de twaalfde eeuw werd gewoond. Dit is bekend omdat er op deze plaats door de Diemense afdeling van de AWN opgravingen zijn verricht. De boerderij werd voor het eerst vermeld in 1626 en wel als volgt: "een huys ende werff, berch ende camer". Met dit laatste wordt het zijstuk bedoeld waarin zich een opkamer en kelder bevonden.

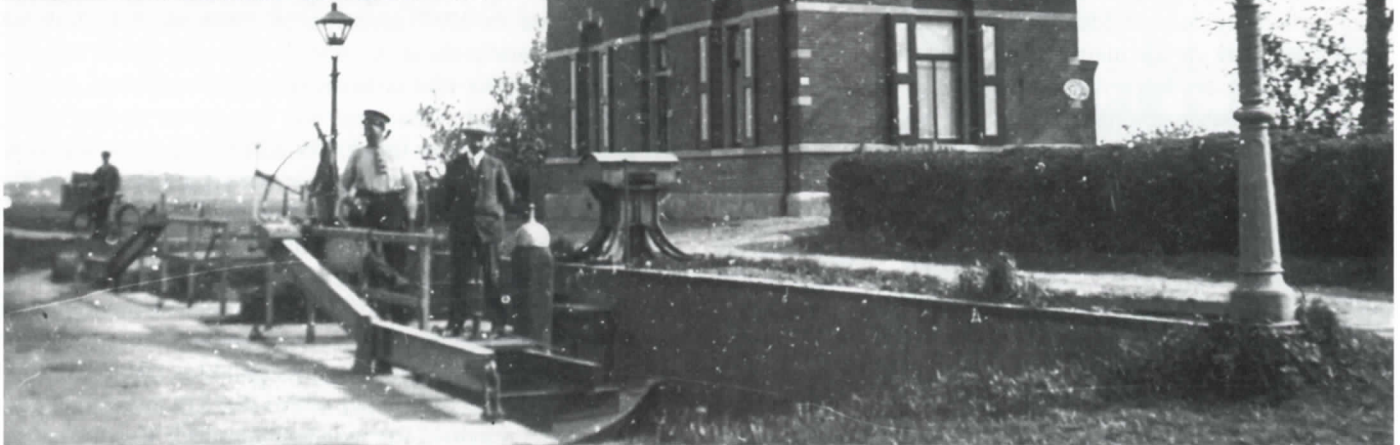
Boerderij *Zeldenrust* werd rond 1650 meermalen door Rembrandt getekend. Na 1777 werd het voorhuis verhoogd en in steen uitgevoerd. Ook werd de voorkant van het zijdeel opnieuw opgemetseld. De naam *Zeldenrust* komt vanaf 1849/50 in de archieven voor.

De erfbebouwing (hooiberg, wagenschuur en hokken voor kleinvee) werd in 1987 gesloopt. In 1990 werd de *Stichting Zeldenrust* opgericht die streed voor het behoud van de boerderij. Het lukte echter niet de boerderij op de monumentenlijst geplaatst te krijgen. *Zeldenrust* was in een te slechte staat, teveel verbouwd en niet uniek. Volledige restauratie was niet haalbaar en niet te verenigen met de geplande functie als gezondheidscentrum.

De *Historische Kring Diemen* kwam tot een compromis met het bestuur van het *Gezondheidscentrum Diemen-Noord*. Het voorhuis werd gerestaureerd (helaas verdween de opkamer) en in het achterste deel zouden de contouren en het grondplan van de voormalige stallen zoveel mogelijk zichtbaar blijven. Het idee van meerdere functies onder één dak kwam terug in de indeling. Het geheel werd ontworpen door Kees Spanjers van *Architectenbureau Pieter Zaanen*. De eerste paal werd op 8 februari 1994 geslagen. Het eindresultaat is een kleurrijke, postmoderne verschijning in de wijk geworden die voor- en tegenstanders kent. Saai is het in ieder geval niet.

In een vitrine in de apotheek van het gezondheidscentrum zijn permanent een aantal van de indertijd opgegraven voorwerpen te zien (*links en onder: het voorhuis van de v.m. boerderij 'Zeldenrust' aan de Ouddiemerlaan 543, met de nieuwbouw van het Gezondheidscentrum Diemen-Noord, foto's Wiard Krook 2004*).

[14] Ouddiemerlaan 553

Aan het einde van de Ouddiemerlaan staat langs de Kanaaldijk het veerponthuis. Deze dienstwoning voor de pontwachter werd gelijk met de aanleg van het Merwedekanaal (nu Amsterdam-Rijnkanaal) in 1893 door *Rijkswaterstaat* gebouwd. Het werd een huis in Neo-renaissance stijl met een trapgevel, witte hoekblokken en profielbalken. Het zadeldak is bedekt met gesmoorde kruispannen (platte pannen met een kleine overlapping). De daklijst bestaat uit een rijkversierd fries. Op de houten strokendeur zit nog steeds het originele beslag. De ramen bestaan uit houten T-schuifvensters en hebben groen/witte luiken. Deze bouwstijl roept herinneringen op aan de zeventiende eeuw, een tijd waarin de Amsterdamse economie floreerde.

De bouwtekening uit 1888 is van de hand van *S. Lankhout & Co* ('s-Gravenhage). Daarop staat ook vermeld dat pontwachterswoningen één meter boven Amsterdams Peil dienden te worden gebouwd. Naast de voordeur is een merksteen ingemetseld waarop staat "3 M 48 cM boven NAP". Dit Normaal Amsterdams Peil verving vanaf 1885 het Amsterdams Peil.

Oorspronkelijk werd de verbinding over het kanaal (tussen de Ouddiemerlaan en de Diemerzeedijk) onderhouden door een pont. De pont werd later vervangen door een wagenveer. Deze werd aangedreven door een dieselmotor en reed, via een ketting op een wielas, over een spoorrails die op de bodem van het kanaal lag. Eind jaren '60 werd de wagenveer bij een aanvaring uit de rails gedrukt. Daarna werd de veerdienst over het Amsterdam-Rijnkanaal opgeheven.

Bij de Overdiemerweg staat een vrijwel identiek veerponthuis. Samen met de rooms-katholieke pastorie aan de Hartveldseweg vormen deze veerpontwoningen de enige voorbeelden van de Neo-renaissance in Diemen. Vandaar dat deze gebouwen op de Rijksmonumentenlijst zijn geplaatst (boven: het oude veer-

ponthuis aan de Kanaaldijk, foto coll. Jan Poster, ca 1900; inzet: de huidige situatie van het rijksmonument, foto Wiard Krook 2004).

[15] Kanaaldijk

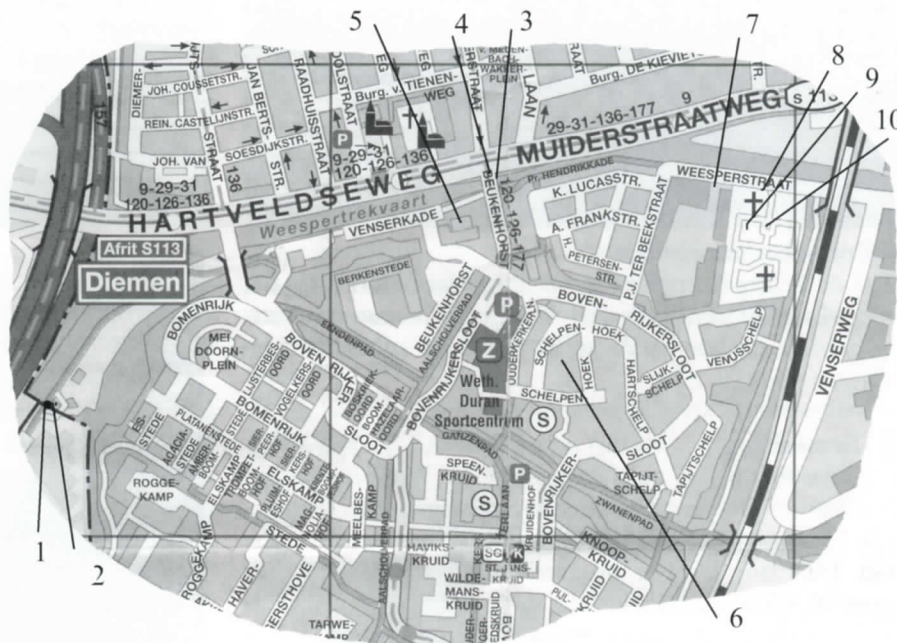
Voor het voormalige veerponthuis aan de Kanaaldijk staat een zwarte, gietijzeren grensmaal met het stadswapen van Amsterdam. De tekst op de maal luidt: "KOM DER GEMEENTE AMSTERDAM". Een opgeschroefde pijl wijst richting Amsterdam. De grensmaal staat op de grens tussen Diemen en Amsterdam. Deze grens werd in 1896 opnieuw vastgesteld nadat de gemeente Diemen een gebied, dat zich uitstrekte tot en met het Nieuwe Diep, voor f 37.500 had verkocht aan Amsterdam. De maal zal daarom waarschijnlijk uit 1896 of kort daarna dateren. De aangebouwde schuur van het veerhuis staat dus grotendeels op Amsterdams grondgebied. Ook de grensmaal staat vermeld op de Rijksmonumentenlijst (foto Wiard Krook 1996).

ALS DATGENE WAT JE ZIET, JE INTERESSEERT

Taco ten Dam

1. Venserkade 12 (Venserpoldermolen)
2. Venserkade 12 (transformatorhuisje)
3. Diemerbrug
4. Prins Hendrikkade (brugwachters-
trafohuisje)
5. Venserkade 1-2 (ambtswoning/
garage)
6. Schelpenhoek (moderne architectuur
Alberts & Van Huut)
7. Weesperstraat 78-82 (*Saan-Museum*)
8. Weesperstraat 84 (Begraafplaats en
Uitvaartcentrum *Rustoord*)
9. Weesperstraat 84 (aula begraafplaats
Rustoord)
10. Weesperstraat 84 (v.m. beheerders-
woning begraafplaats *Rustoord*)

[1] Venserkade 12

De *Venserpoldermolen* ("Molen van Portengen") staat aan de Venserkade 12 op de grens van Diemen en Duivendrecht. Vanaf de bouw in 1704 was de molen een gezichtsbepalend object, dat in latere tijden diverse malen door Jacob Olie werd gefotografeerd. In 1918 is het molenwerk vervangen door een elektrisch gemaal. In 1930 werd door de modernisering van het gemaal de kap van de molen gehaald en kreeg de molen een plat dak. In 1978 werd het elektrisch gemaal vervangen door een nieuw gemaal. Sinds die tijd heeft de molen de functie van woonhuis (links: een fraaie opname uit ca 1907 van de *Venserpoldermolen* in volle glorie, foto coll. mw. Roest).

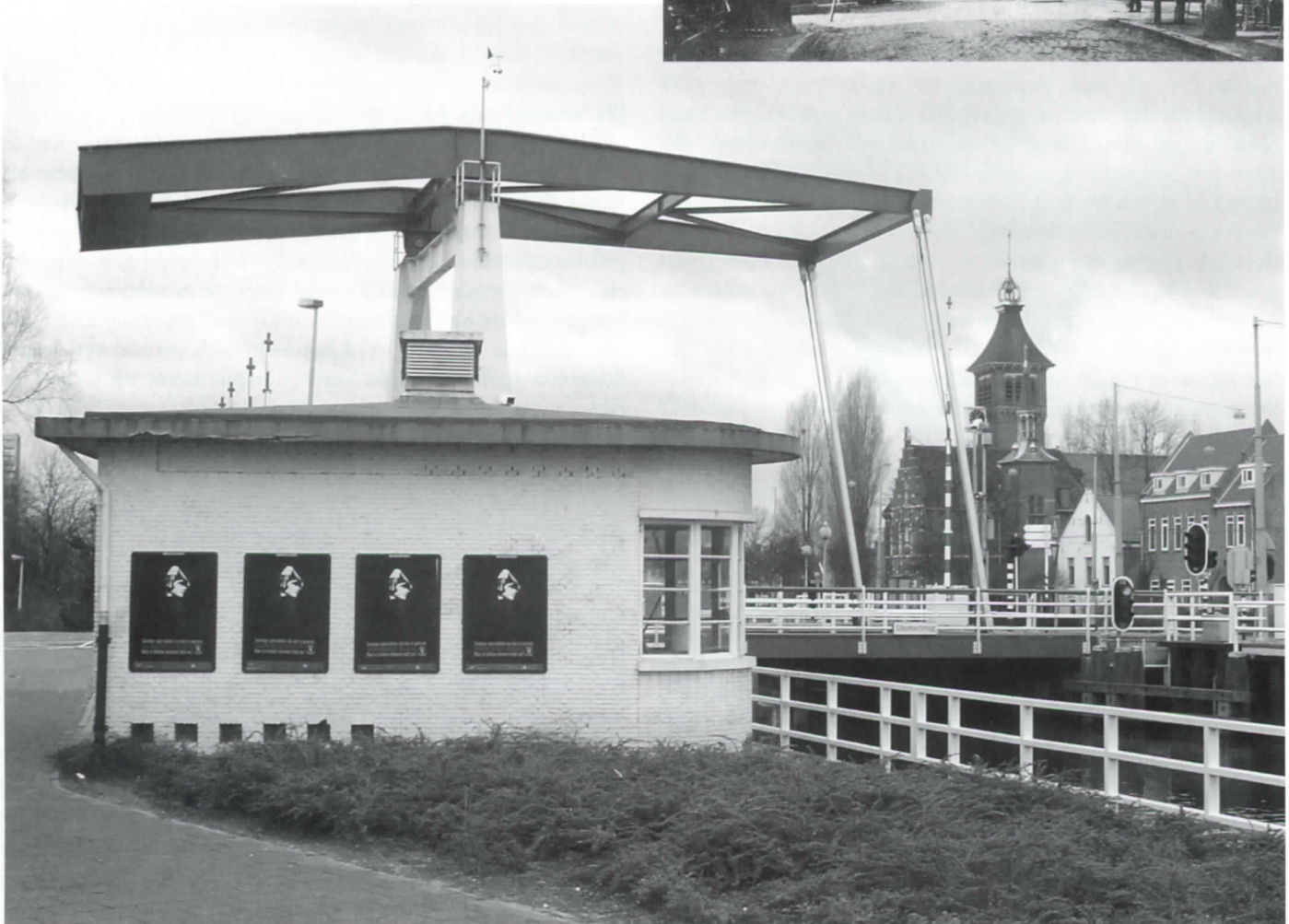
[2] Transformatorhuisje

Naast de *Venserpoldermolen* staat een transformatorhuisje, dat omstreeks 1930 werd gebouwd. Het huisje heeft een bakstenen gevel in kruisverband, een ijzeren deur en als dak een betonnen plaat.

[3] Diemerbrug

De *Diemerbrug* is een ophaalbrug over de Weespertrekvaart die fungeert als een van de toegangswegen tot Diemen-Zuid. De brug werd officieel in gebruik genomen in maart 1940. Daarvoor lag een brugverbinding enkele tientallen meters in oostelijke richting die de Ouddiemerlaan met de

Ouderkerkerlaan verbond. De brug wordt op afstand bediend vanuit het bedieningsgebouw van de Venserbrug. Om het scheepvaartverkeer te observeren, zijn vijf camera's aangebracht waardoor de brugwachter via monitoren de schepen van grote afstand kan waarnemen. De brug is regelmatig in onderhoud en diverse malen aangepast aan de veranderde verkeersomstandigheden. In 2000-2001 werd de brug voor het laatst gerenoveerd en verbreed. Er kwamen aparte fietspaden in verband met de verkeersveiligheid. Voor de niet-snelle gebruiker van de *Diemerbrug* is er het fraaie uitzicht over de Weespertrekvaart met in de verte de markante en 's avonds vaak fraai verlichte 115 m hoge Amsterdamse kantoorkolos, de *Rembrandt Tower*. Vrijwel identieke bruggen zijn te vinden in Driemond en in Den Haag (onder: de oude *Diemerbrug*, prentbriefkaart uitgave A.H. de Wild ca 1918, coll. HKD).

[4] Brugwachtershuisje

Aan de Prins Hendrikkade bij de Diemerbrug ligt het brugwachtershuisje annex trafohuisje van circa 1935. Het werd ontworpen in de stijl die aansluit bij de bouwtrant van de Nieuwe Zakelijkheid. Het brugwachtershuisje deed al dienst voor de 'oude' brug die toen de Ouddiemerlaan en de Ouderkerkerlaan verbond. Bij het in gebruik nemen van de nieuwe brug in 1940 moest de brugwachter naar links in plaats van naar rechts kijken. Het rechthoekige gebouwtje bestaat uit één bouwlaag en een plat dak. Aan de noordzijde was een ruimte voor de brugwachter. Hier heeft het gebouw een halfronde erkeruitbouw. Aan de noordzijde is een transformatorruimte ondergebracht. De gevels bestaan uit wit geschilderde handvormbakstenen in Noors verband. Er is een ijzeren deur en ijzeren vensters met liggende roedenindeling. Helaas wordt het uiterlijk van dit unieke gebouwtje ontsierd door (lelijke) graffiti.

[5] Venserkade 1

De ambts- of burgemeesterswoning met garage aan de Venserkade 1 werd in opdracht van het gemeentebestuur van Diemen in 1950 gebouwd. De architect was I. Briedé uit Laren en de uitvoerder was de Diemense aannemer Buitenhuis. De woning werd ontworpen in de zogenaamde Larense stijl. Uiterlijk valt het gebouw aan de voorkant op door de aaneenschakeling van het woonhuis aan de garage door middel van een doorgetrokken muur met pannenbedekking. Tussen het woonhuis en de garage bevindt zich een vrij brede binnenplaats. Opvallend zijn verder de uiterlijke vormgeving van de vide boven de entree en het lange afvoerkanaal voor de toentertijd op kolen gestookte centrale verwarming. Het metselwerk is in halfsteensverband met van origine kleurige (later wit geschilderde) klinkers in waalvorm. Er is gebruik gemaakt van boogvormen, onder andere boven de deuren. De houten voordeur en de garagedeuren zijn

origineel. Het rechterraam aan de voorkant is voorzien van een houten luik. Het pannendak bestaat uit antiek Romaanse pannen. De woning is gebouwd op 13 m lange houten palen en is aan de voorzijde onderkelderd. De oorspronkelijke kelderramen (onder de voordeur en onder het rechterraam) die via een trappetje te bereiken waren en die toegang gaven tot de provisieruimte en de kolenruimte, zijn later dichtgemetseld omdat de ramen te inbraakgevoelig waren. In het interieur komen aan de plafonds hier en daar de boogvormen weer terug. Gelijkvloers is een zeer ruime hall/vide, een toilet, een woonkamer, een eetgedeelte, een keuken en een kamer aan de voorzijde die oorspronkelijk als spreekkamer voor de burgemeester diende. Aan de achterkant van de woning bevindt zich een terras met een trap naar een lager grasgedeelte aan het water. Vanuit de hall gaat een brede trap in een halve draai naar de eerste verdieping. Hier zijn vanaf de overloop de vloeren op verschillende niveaus door enkele houten treden met elkaar verbonden. Op de eerste verdieping zijn de vide, vier kamers, waarvan een oorspronkelijk een berging was en een badkamer met een tweede toilet.

(De bouw van de Diemense gemeentewoning aan de Venserkade in 1950, foto coll. Gemeente Archief Diemen).

Onder het schuine dak is een zolder die te bereiken is via een uitschuifbare trap. De zolder bestaat uit twee aparte ruimtes. De woning is omgeven door een met de hand gegraven sloot. De woning is bewoond door achtereenvolgens de burgemeesters Dallinga, Strumphler Tideman, Van Dok en De Hon. Sinds het vertrek van De Hon wordt de woning tijdelijk bewoond door brugwachter Mark Mander. In het voorjaar van 2004 zal burgemeester Koopmanschap de woning betrekken. Het is ten slotte opmerkelijk dat garage en woonhuis ieder een apart nummer hebben, respectievelijk Venserkade 1 en 2.

[6] Schelpenhoek

In de wijk *Schelpenhoek* in Diemen-Zuid zijn eind jaren '70 woningen ontworpen door het nationaal en internationaal vermaarde *Architectenbureau Alberts & Van Huut*. Dit bureau was ook verantwoordelijk voor het ontwerpen van onder andere het hoofdkantoor van de *ING-bank* in Amsterdam-Zuidoost, de *Gasunie* in Groningen en recentelijk nog het gebouw van de *Dierenambulance Amsterdam* aan de Middenweg. Alberts & Van Huut maakt onderdeel uit van de stroming 'Organisch bouwen' die zich laat inspireren door de beroemde Spaanse architect Gaudi en de voorman van de antroposofische beweging, Rudolf Steiner. Het uitgangspunt in de architectuur is de mens en het beter welbevinden van de mens is het doel. De menselijke maat moet voelbaar en zichtbaar zijn. In het karakteristieke flatgebouw tegenover het *Sportcentrum Wethouder F.B. Duran* komt dit architectonische concept tot uitdrukking. Het gebouw heeft zeer bijzondere schuine vormen aan de zijgevels, waardoor het gebouw het aanzicht van een burcht krijgt. Aan de voorkant liggen de voordeuren van de woningen niet direct aan de straat, maar zijn bereikbaar door nissen of portalen met betonnen trappen vrij stijl naar boven. Op de eerste verdieping zijn zeer brede ruimtegevende terrassen met zitbanken die het sociale contact tussen de bewoners kunnen bevorderen en die aan jonge kinderen veel veilige speelruimte te geven. In het donker houden de identieke buitenlampen bij de deuren de eenvormige uitstraling van het gebouw in stand. Bij de bouw is een warmkleurige steenrode baksteen gebruikt.

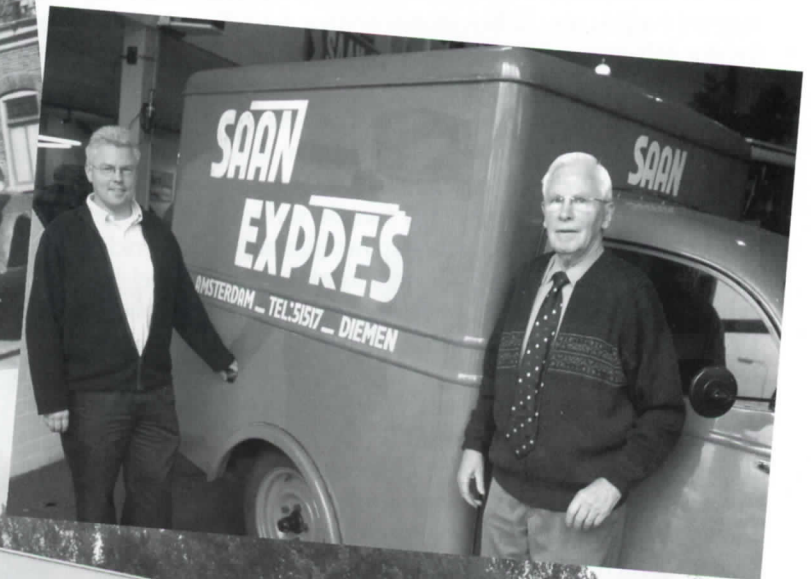
[7] Weesperstraat 78-82

Het *Saan Museum* aan de Weesperstraat 78-82 is op 26 april 2003 geopend en is het enige museum dat Diemen rijk is. *Koninklijke Saan*, opgericht in 1897, is een transportonderneming met als specialismen: kraanverhuur, speciale transporten, verhuizingen en archiefbeheer. Het museum van dit oer-Diemense bedrijf is gevestigd in een voormalige loods bij het hoofdkantoor. Het museum beschikt over een uitgebreide collectie historische voertuigen zoals een A-Ford uit 1928, een aantal dumpvoertuigen uit de Tweede Wereldoorlog, een Peugeot 201 uit 1946, een Ward laFrance, maar ook historische kranen en een verhuiswagen uit 1974. Door middel van vele foto's wordt de geschiedenis van Saan beeldend gemaakt. Met name de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog neemt een belangrijke plaats in. In de vitrines staan onderhoudsboeken en er is een hoek waarin de gereedschappen van vroeger zijn uitgestald. Ook is er een reconstructie van een werkplek van vroeger. Meer informatie vindt u op de website www.saan.nl. Op aanvraag is het museum voor groepen geopend. U kunt hiervoor telefonisch contact opnemen met Ad Saan (020-660.60.60). Er worden regelmatig open dagen georganiseerd (onder: een historische opname uit 1950 van een deel van het wagenpark van de fa. Saan voor de v.m. garage aan de Muiderstraatweg, foto coll. Saan Museum; foto rechtsonder: Cor Saan en zijn zoon Ad tonen trots een van hun fraaiste museumstukken: de geheel gerestaureerde Peugeot bestelwagen die medio 1946 dienst deed als 'Saan Expres', foto Wiard Krook 2003).

[8] Weesperstraat 84

De beheerderswoning van *Begraafplaats Rustoord*, met het adres Weesperstraat 84, werd in 1948 gebouwd. De woning kan geplaatst worden in de traditie van de Delftse school (1920-1955). Deze stroming wilde de traditionele plattelandsarchitectuur behouden. Het gebruik van bakstenen was onder andere kenmerkend voor deze stroming, die enerzijds reageerde op de grote aandacht voor siervormen van de Amsterdamse School en anderzijds op de Nieuwe Zakelijkheid die elke esthetiek scheen uit te sluiten. De beheerderswoning is een rechthoekig gebouw van twee bouwlagen en een schildak met gesmoorde Romaanse pannen. Direct onder de kap is een bakstenen lijst van trigliefen (met drie gleuven voorziene stenen) en metopen (versierde vlakken). De voorgevel heeft een symmetrische opzet en is opgebouwd in halfsteensverband met

handvormbakstenen. Er zijn houten schuifvensters (4-ruits en liggend 6-ruits) met luiken en een houten deur. De oorspronkelijke luiken werden eerst verwijderd en later zijn nieuwe luiken geplaatst. De deuren van de aanbouw (gebouwd als sectielokaal, nu garage) zijn gemaakt van de oorspronkelijke raamluiken. De uitgesneden hartvormen in de deuren waren in de luiken bedoeld om enig daglicht door te laten. De kleine, hardstenen tegeltjes in de gevel van de aanbouw laten zien met hoeveel liefde en vakmanschap het metselwerk is verricht. Het dak van de aanbouw had oorspronkelijk een koepel. De achterzijde van de woning geeft toegang tot de begraafplaats. De woning fungeert niet meer als beheerderswoning, maar is privé eigendom.

[9] Begraafplaats 'Rustoord'

Begraafplaats en Uitvaartcentrum Rustoord is in 1791 gesticht en was daarmee de eerste buitenbegraafplaats van Amsterdam. De begraafplaats lag gunstig gelegen aan de Weespertrekvaart waar de doden per schuit naar toe vervoerd konden worden. In 1887 kreeg de begraafplaats de naam *Rustoord* toen per vergissing een lijk naar *Zorgvlied* in Amsterdam werd gebracht in plaats van naar Diemerbrug. In de loop der tijden is *Rustoord* de laatste rustplaats geworden voor veel mensen met een zeer verschillende achtergrond. In 1794 werd de natuurkundige Pieter Nieuwland er begraven. In de negentiende eeuw werden veel Amsterdamse beroemdheden op *Rustoord* begraven, zoals dr. N.J.B. Kappeijne van de Copello, ruim 25 jaar rector van het *Stedelijk Gymnasium* (de voorloper van het *Barlaeus* en *Vossius*), hoogleraar en rector van de gemeentelijke universiteit, vader en zoon Vrolijk, respectievelijk professor aan het *Atheneum Illustre* en hoogleraar, L. Lehmann, verloskundige en hoogle-

raar, P.J. Andriessen, jeugdboekenschrijver, J. Held, zilversmid en A.P. Lopez Suasso en zijn weduwe S.A. de Bruyn, die op de dag van haar dood haar vermogen en kunstverzameling aan de stad Amsterdam naliet en wat het begin zou vormen van het *Stedelijk Museum*. In de twintigste eeuw vonden onder andere Helene Mercier, voorvechtster van de vrouwenbeweging, jhr. E.W.E. Bicker, burgemeester van Diemen, A.E. d'Ailly, zakenman en geschiedschrijver, Lizzy Ansingh, schilderes en prominent lid van de schildersgroep *Amsterdamse Joffers* en ds. Y. Alkema, de predikant van de *Noorderkerk* die speciaal voor de vaak in Amsterdam komende Friese schippers naar de hoofdstad werd geroepen, hier hun laatste rustplaats. *Rustoord* kent een aantal opmerkelijke oude en nieuwe grafmonumenten, zoals een familiegraf met een koepeltje, het familiegraf van de chocoladefabrikanten Blocker, het graf van G. Karbet met een afbeelding van zijn boerderij met hooiberg en het *Broederschap Graf* van de *Hells Angels* (foto linksonder). Er zijn ook werken van bekende kunstenaars zoals Bart van Hove en Herman Brood. Aan de achterzijde is een groot veld waar moslims uit de Bijlmermeer liggen begraven. Omdat daar binnen 24 uur begraven moet kunnen worden, is er altijd al een graf gegraven met daarin een bekisting. Verder is er een dierenkerkhof met vaak ontroerende monumentjes.

[10] Aula 'Rustoord'

Een kastanjelaan leidt van het toegangshek naar de aula die in 1935 werd gebouwd in laat Amsterdamse-Schoolstijl naar een ontwerp van de Diemense architect J. de Boer. Het is een vierkant gebouw met kruisende zadeldaken. De muren zijn opgetrokken uit donkerrode handvormbaksteen. Aan de noord- en zuidzijde is het gebouw in de jaren '80 vergroot. De *Stichting Begraafplaats Rustoord* heeft nog steeds plannen voor de bouw van een crematorium op het terrein van de begraafplaats. In dat plan zou de huidige aula moeten verdwijnen. Onlangs werd de aanvraag voor een milieuvergunning door de gemeente Diemen geweigerd. Het is te hopen dat in de toekomst ook het bijzondere karakter van *Rustoord* en de architectuur van het gebouwtje bij de besluitvorming een rol spelen.

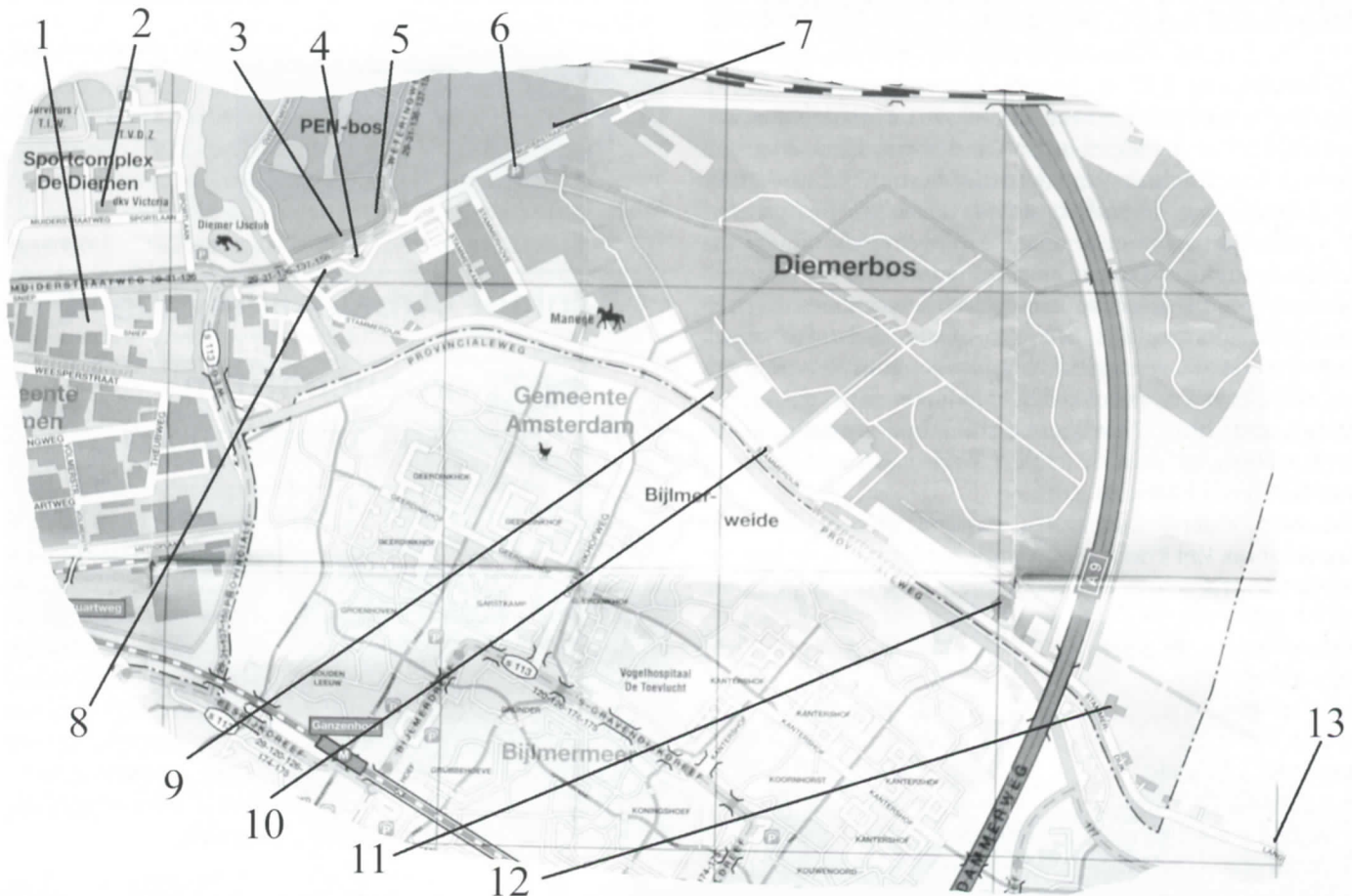
Foto's, tenzij anders vermeld: Tim ten Dam (2004)

Het Diemense buitengebied Stammerdijk VAN BOERDERIJ NAAR BOERDERIJ

Wiard Krook

HET bezoek aan het Diemense buitengebied *Stammerdijk* begint bij de eindhalte van lijn 9 van het Amsterdamse Gemeentelijk Vervoersbedrijf aan de Muiderstraatweg. Na de verlegging van de intensief gebruikte Rijksweg A1 eind 1988 is het hier een stuk rustiger geworden.

- 1. Sniep
- 2. Kriekenoord 17 - Groencentrum Van Kriekenoord
- 3. Muiderstraatweg - batterij (reconstructie)
- 4. Muiderstraatweg - benzinstation *De Blokhut*
- 5. Muiderstraatweg 59c - gemaal/woning
- 6. Muiderstraatweg - *Diemerbos*

- 7. Muiderstraatweg - oorlogsmonument
- 8. Stammerdijk 1 - boerderij *Vinkenhof*
- 9. Stammerdijk 25 - boerderij *Landlust*
- 10. Stammerdijk 27 - molen *Gemeenschap II (Stammermolen)*
- 11. Stammerdijk 36 - boerderij *Over-Bijlmer*
- 12. Stammerdijk 38 - boerderij *Gooijenstein*
- 13. Lange Stammerdijk (Driemond) - molen *Gemeenschap I*

[1] Sniep

Rechts, aan de overzijde van de Muiderstraatweg, ligt de Sniep. Vanaf het eind van de zeventiende eeuw was deze landtong tussen de Muider- en Weespertrekvaart voor vele jaren bezit van de gemeente Amsterdam. Het werd toen "Varkenseiland" of "Stats landt" genoemd. Vanaf 1907 vestigde zich op de Sniep een aantal Diemense bedrijven, waaronder een glasfabriek, een mosterdfabriek, een betonijzerfabriek en een teerdestilleerderij. Na de ontmanteling van de bedrijfsgebouwen en schoorsteen van *Nedteer* en de sloop van de *Meubelboulevard Diemen* ligt dit gebied te wachten op een noodzakelijk sanering, voorafgaand aan de herinrichting met woonhuizen. Een klein stukje verderop slaan we links af en gaan richting Kriekenoordterrein.

[2] Kriekenoord 17

Nog niet zo lang geleden werd dit deel van de Muiderstraatweg omgedoopt in "Kriekenoord". Dit ter nagedachtenis aan de heer Van Kriekenoord, voormalig bestuurslid, voorzitter en directeur van de *Stichting Arbeid, Gezondheid en Opvoeding* (AGO). In het begin van de jaren '50 werd er op dit uitgebreide terrein de tuinderij *Diemeroord* gevestigd. Om de vele activiteiten voor volwassen verstandelijk gehandicapten te huisvesten werd er in 1952 ter plaatse een ruime accommodatie gebouwd. Deze bestaat uit een rustiek hoofdgebouw in de vorm van een uit baksteen opgetrokken boerderij met rieten dak en een grote schuur. In 1957 werd op een muur in de centrale hal van het hoofdgebouw door de schilder Pierre van Soest een fraaie wandschildering aangebracht.

Het complex van de *Stichting AGO Dagverblijven* heet sinds 1959 *Groencentrum Van Kriekenoord*. Vanuit het centrum werken verschillende groepen in de groenvoorziening, tuinonderhoud,

plantsoenendienst en de eigen kwekerij. Inmiddels is het complex van de AGO opnieuw ingericht. De kwekerij werd verplaatst en op het middenterrein staan nu een aantal gebouwen, waaronder het verpakkingsbedrijf *Montapack* en het *Kantoor Arbeidsintegratie*. Op de strook aan de Muiderstraatweg zullen binnen afzienbare tijd woningen verrijzen. Het zandlichaam hiervoor is reeds aangebracht.

Als we de weg vervolgen, passeren we het *Dagcentrum De Diem*, het *AGO Zwembad*, het *Sportcomplex De Diemen* aan de Sportlaan en de schaatsbaan van de *Diemer IJclub*. Aan de overzijde van de Muiderstraatweg zien we het recent ingerichte bedrijvenpark *De Sniep*. Op het adres Sniep 77 bevindt zich de modern ingerichte *Drukkerij Erla*, de huisdrukker van de *HKD*.

[3] Batterij

Via de Vinkenbrug komen we op het laatste gedeelte van de Muiderstraatweg. We staan nu op een kruispunt van vele wegen en waterwegen. Vroeger, toen de oude en smalle Vinkenbrug nog in gebruik was, ondervond het verkeer van en naar Amsterdam en 't Gooi hier vaak vertraging.

Omdat deze locatie een strategisch punt bij uitstek was werd er tussen 1806 en 1810 aan weerszijden van de Muiderstraatweg een batterij aangelegd. Het was een open vestigingswerk, ook wel schans genaamd, dat bestond uit aarden wallen. Achter deze wallen stond geschut opgesteld. Het was nu mogelijk om controle uit te oefenen over één van de belangrijke invalswegen naar Amsterdam. Als *Post 18* maakte de Diemense batterij deel uit van een kring van verdedigingswerken rondom Amsterdam, die bekend staan als de *Posten van Krayenhoff*. In feite was het een directe voorganger van de *Stelling van Amsterdam* die na 1874 werd ingericht. In 1923 werd *Post 18* opgeheven. Mede dankzij de inspanningen van het *Groengebied Amstelland* werd in 1998 gestart met het in oude luister herstellen van het noordelijke gedeelte van de batterij (onder: oud-burgemeester Bob de Hon onthulde op 11 september 1999 een informatiebord bij de geheel gerestaureerde batterij. Van links naar rechts zien we namens de gemeente Diemen: Jan Dirk Focker – voorlichter - en Bob de Hon; namens het Groengebied Amstelland Finette van der Heide en namens de HKD Jaap Haag).

[4] Muiderstraatweg 59, 59a en 59b

Recht tegenover de batterij staat het benzinestation *De Blokkhut*. Oorspronkelijk stond hier het zuidelijke deel van de batterij *Post 18*. In 1933 werd de grond door het Rijk verkocht en de aarden wal vergraven. Ter plaatse werd nu het *Shell Filling Station 'De Blokkhut'* gebouwd. Dit was een van de eerste benzinestations die in ons land bij een rijksweg werd gebouwd. Na een reeks van verbouwingen en aanpassingen werd het originele houten benzinestation in 1939 vervangen door een gebouw, bestaande uit een werkplaats, kantoor, verkoopsruimte en twee woningen met souterrain, alles geheel in 'modernistische' stijl. Het pompstation geniet thans bescherming als Rijksmonument.

DIEMERBOSROUTE

Groene Hart
Rondwandeling van 9 km
±2 uur gaans

De Diemberbosroute is een rondwandeling van 9 km die u in ongeveer twee uur kan aflopen. Het gebied is een uniek recreatiegebied met veel verschillende soorten bomen en planten. Het is een goed idee om de route te volgen op een zonnige dag. Het gebied is ook geschikt voor fietsers en hondenbezitters. Het is belangrijk om de route te volgen op de juiste manier om het gebied te beschermen. Het is ook belangrijk om de route te volgen op de juiste manier om het gebied te beschermen.

Doel van de route

De route is bedoeld om de bezoekers kennis te laten maken met de natuur en de historie van het gebied. Het is ook een goede manier om de omgeving te verkennen en de natuur te waarderen.

Wat u nodig heeft

U hebt een goede kaart nodig om de route te volgen. Het is ook belangrijk om voldoende water en voedsel te hebben. Het is ook belangrijk om de route te volgen op de juiste manier om het gebied te beschermen.

Meer informatie

U kunt meer informatie vinden op de website van de gemeente Amstelveen. Het is ook belangrijk om de route te volgen op de juiste manier om het gebied te beschermen.

[5] Muiderstraatweg 59c

Even voorbij de batterij zien we het oude gemaal met dienstwoning (Muiderstraatweg 59c). Het gemaal sloeg het overtollige water van de Overdiempolder uit in de Muidertrekvaart. Het uit baksteen opgetrokken woonhuis werd in 1934 gebouwd. De architect was Th. E.B. Honders. Hij paste het zogenaamd "Noors metselverband" toe met muren in gele en plinten in rode steen. Het huis is voorzien van zadeldaken met ongelijke voet en nok, gedekt met verbeterde Hollandse dakpannen. Na demping van het kanaal werd het gemaal in 1941 verplaatst naar de Overdiempolderweg 3.

[6] Diemberbos

Als we de Muiderstraatweg vervolgen dan zien we aan de rechterkant, vlak voor het tijdelijk ingerichte asielzoekerscentrum, de ingang van het Diemberbos. Dit unieke recreatiegebied werd aangelegd in het kader van de 'Randstadgroenstructuur'. Het is een van de bossen die speciaal werd aangeplant om het groengebied in de Randstad uit te breiden. Het werd ingericht door de Landinrichtingscommissie Amstelland, in samenwerking met het Recreatieschap Groengebied Amstelland. In 1993 startte men met de eerste fase van dit omvangrijke project: het planten van essen, elzen, eiken en wilgen op een ca 60 ha groot terrein ten oosten van de Gaasperdammerweg. Twee jaar later kon het tweede gedeelte, het zogenaamde Telegraafbos, in gebruik worden genomen. Het was een stuk bos ter grootte van 80 ha, dat werd aangeboden door het Dagblad De Telegraaf/ De Courant Nieuws van de Dag, wegens het bereiken van een oplage van meer dan 800.000 exemplaren per dag. Er werd een bomcirkel geplant als symbool voor de verbondenheid tussen mens en bos. Met een totaal oppervlakte van ca 200 ha bestrijkt het Diemberbos een groot deel van de Gemeenschapspolder. Het beheer wordt verzorgd door Staatsbosbeheer. Voor echte natuurliefhebbers is er een rondwandeling van negen km uitgezet, goed voor ca twee uur gaans. Momenteel worden er plannen gemaakt om het bos definitief vorm te geven met betere voorzieningen, zoals wandel- en fietspaden, voor recreanten.

[7] Muiderstraatweg

Een paar honderd meter verder, aan de linkerkant van de (doodlopende) Muiderstraatweg, zien we een gedenkplaats ter nagedachtenis van de fusillade van een vijftal gijzelaars tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het waren allen reeds eerder gearresteerde verzetsstrijders die moesten boeten voor een door het lokale verzet gepleegde aanslag op de nabij gelegen spoorlijn Amsterdam-Amersfoort. Een dag na de actie, zaterdag 6 januari 1945, werden de vijf slachtoffers door de Duitsers op de plaats van de sabotage gebracht en doodgeschoten. Het monument bestaat uit een eenvoudig houten kruis met de tekst "Voor hen die vielen" met daarachter een ligusterhaag.

[8] Stammerdijk 1

We keren terug naar de Vinkenbrug. Op de hoek van de Muiderstraatweg en de Stammerdijk staat, geheel opgenomen in het moderne *Bedrijvenpark Vinckenhof*, de voormalige boerderij *Vinckenhof*. Het oudste deel van de geheel onderkelderde T-vormige huisboerderij dateert uit de achttiende eeuw. Het werd in de negentiende eeuw uitgebreid. De schildkap is gedekt met gesmoorde Oud-Hollandse dakpannen. Haaks op het woongedeelte staat een stal met zadeldak met in de achtergevel vijf rondboogvensters. De gebruikte bouwmaterialen van de verschillende gebouwen zijn handgevormde bakstenen, machinaal gevormde stenen en betonlateien. Aan de westkant van de boerderij werd in ca 1935 een lage schuur met zadeldak geplaatst. Deze schuur is gedekt door rode verbeterde Hollandse pannen. De oorspronkelijke hooiberg en een wagenschuur werden jaren geleden afgebroken. In het begin van de jaren '50 werd boerderij *Vinckenhof* gerestaureerd.

[9] Stammerdijk 25

We gaan links af en komen zo op de Stammerdijk. Het eerste gedeelte is vanwege de hier gevestigde bedrijven weinig interessant. Een paar honderd meter verderop krijgen we zicht op de Gemeenschapspolder. Aan de rechterkant loopt de Weespertrekvaart, in feite het gekanaliseerde gedeelte van de Gaasp.

Aan de Stammerdijk 25 ligt huisboerderij *Landlust* die werd gebouwd in 1895. De boerderij bestaat uit een dwarsgeplaatst woonhuis met kelder, een bouwlaag en een rechthoekige stal. Er wordt aangenomen dat de architecten H. Moeten jr. en P. Heijn de boerderij hebben ontworpen in opdracht van jonkheer mr. W.G. Dedel. Opvallend zijn de in kruisverband gemetselde bakstenen muren met witte banden, blokken en lijsten in cementpleister. De topgevels hebben een afgetimmerd schoorwerk. Bouwhistorici omschrijven het dak als "een wolfdak met snijdende zadeldaken met in zink gedekte wolfseinden." Hierop liggen Oud-Hollandse dakpannen en gesmoorde kruispannen. De stal heeft een zadeldak dat aansluit op het dak van het woongedeelte. Ten zuiden van de boerderij staat een zomerhuis waarvan het woongedeelte in 1958 werd verbouwd.

[10] Stammerdijk 27

De weg vervolgend zien we links de resten van de molen *Gemeenschap II* (ook wel *Stammermolen* genaamd). Toen de

molen nog in gebruik was, diende deze om, tezamen met andere molens, de waterhuishouding van de Gemeenschapspolder te regelen. Het overtollige water werd uitgeslagen in de Weespertrekvaart. Na de bouw van een nieuwe molen in Driemond verloor de *Stammermolen* in 1872 zijn functie. In 1928 werden de wieken en de kap verwijderd. Jarenlang was de overgebleven molenromp een horecagelegenheid voor dagjesmensen. Uiteindelijk werd het omgebouwd tot woonhuis.

Uit een onderzoek dat de staatssecretaris van *Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen* door de *Rijksdienst voor de Monumentenzorg* heeft laten uitvoeren betreffende de monumentenwaardigheid van de nog in Nederland aanwezige molenrompen is gebleken, dat de twee Diemense molenstompen (de Stammer- en

de Venserpoldermolen) in aanmerking kunnen komen om te worden aangewezen als monument. Het feit dat de Diemense gemeenteraad inmiddels een positief advies heeft uitgebracht, doet de hoop groeien dat ze zullen worden aangewezen als Rijksmonument. Hopelijk zullen er op termijn initiatieven worden ontwikkeld om de Diemense molens weer in oude luister te herstellen. (rechts: een historische afbeelding uit de jaren '20 toont de Stammermolen in volle glorie, foto coll. HKD).

[11] Stammerdijk 36

Bijzonder fraai is boerderij *Over-Bijlmer* aan de Stammerdijk 36. Het is een grote rechthoekige huisboerderij die in 1937 werd gebouwd door aannemer H. Albers naar een ontwerp van de architect Herman van der Bijl. We zien een woongedeelte, een bouwlaag, een lage stal en een hooiberg. Het woongedeelte is smaller uitgevoerd dan het stalgedeelte, omdat de zuidgevel van de woning is meer naar binnen is geplaatst. De boerderij is gebouwd van baksteen in een verschoven halfsteensverband met betonnen lateien. De zadelpak met versprongen voet is gedekt met rode Romaanse dakpannen. Let in het bijzonder op de voordeur die is voorzien van een fraaie houten luifel.

[12] Stammerdijk 38

De laatste boerderij aan de Stammerdijk die nog op Diemens grondgebied staat is boerderij *Gooijenstein*. Deze T-vormige huisboerderij werd gebouwd in 1916 en bestaat uit een woonhuis met kelder, een bouwlaag en een stal met bouwlaag. Het bouwwerk is opgetrokken uit bakstenen in halfsteensverband en voorzien van een zogenaamde mansardekap. Het stalgedeelte heeft een snijdend zadeldak, gedekt met gesmoorde kruispannen. Het zomerhuis dat zich aan de noordzijde van de boerderij bevindt, dateert vermoedelijk nog uit de achttiende eeuw. Het was een bijgebouw van een van de voorgangers van de huidige boerderij *Gooijenstein*.

[13] Lange Stammerdijk (Driemond)

Als we de Stammerdijk vervolgen, komen we via de Lange Stammerdijk in Driemond (gemeente Amsterdam). Nabij de gemeentegrens staat de onlangs geheel restaureerde molen *Gemeenschap I*. Deze achtkantige bovenkruier werd in 1872 gebouwd om, net als de *Gemeenschap II*, het waterpeil in de Gemeenschapspolder te reguleren.

Foto's, tenzij anders vermeld: Wiard Krook (2002-2004)

HET ONGELUK VAN PRINS BERNHARD IN DIEMEN

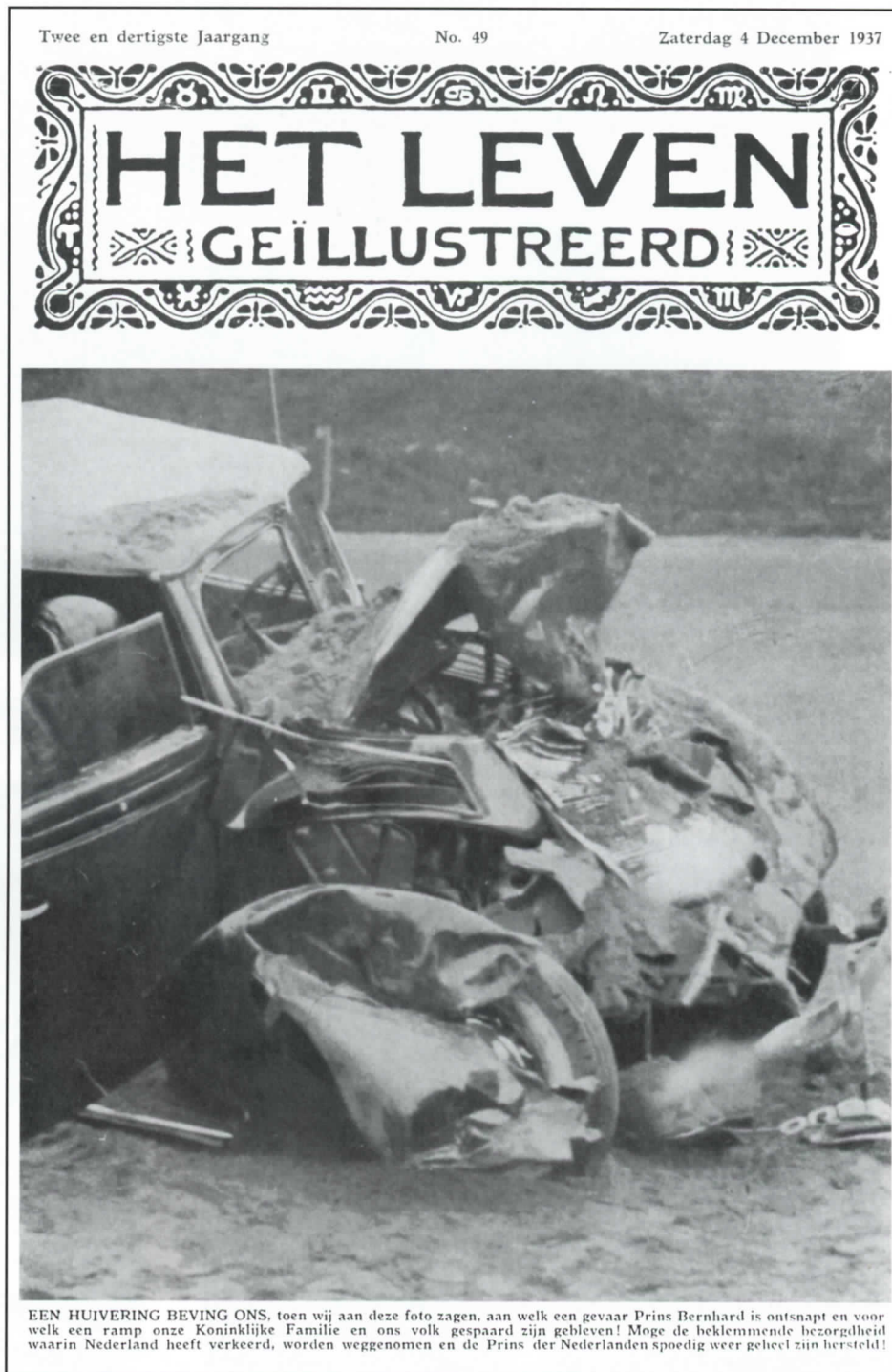
Taco ten Dam

In een open brief in *De Volkskrant* van 7 februari 2004 schrijft Prins Bernhard openhartig en soms geëmotioneerd over in zijn ogen "vele, vaak gemene en ongefundeerde aantijgingen" en "beledigende onwaarheden" uit het verleden. In de openingsalinea zet hij in één klap Diemen weer eens op de kaart als hij refereert aan het ongeluk op 29 november 1937 op de Muiderstraatweg in Diemen.

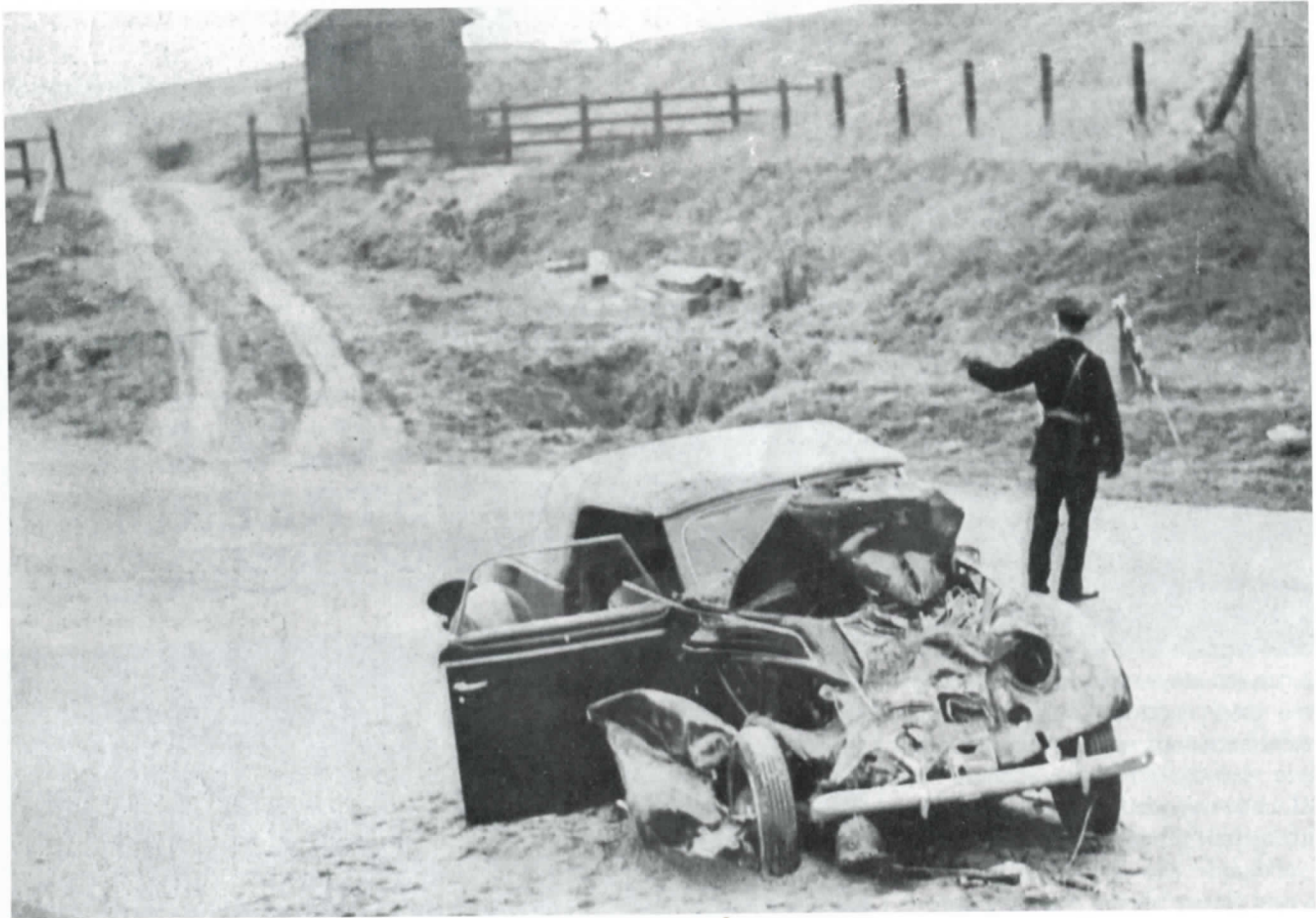
Toen koningin Wilhelmina in het Burgerziekenhuis op bezoek kwam, vertelde Prins Bernhard dat hij degene die het ongeluk had veroorzaakt, Dirk Zweerus, een proces wilde aandoen. "Wij voeren geen processen," was het legendarische antwoord van zijn schoonmoeder.

De dochter van de vrachtwagenchauffeur reageerde prompt op de open brief. Zij verklaarde dat de kwestie in 1962 met een glaasje sherry was uitgesproken en dat er geen sprake was van een "dronken vrachtwagenchauffeur", zoals een biograaf gesuggereerd had. Prins Bernhard pakte daarop de telefoon en sprak de kwestie ook uit met dochter Loes Zweerus.

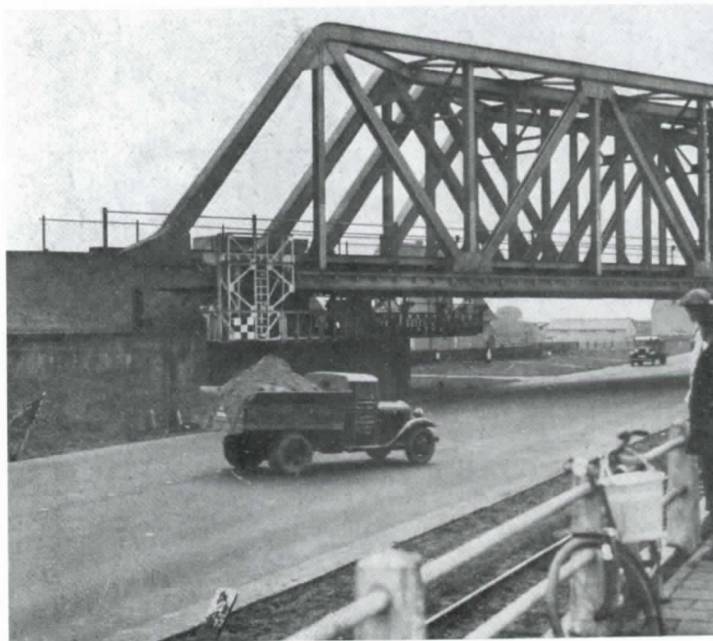
Op deze pagina's vindt u de kopieën van het tijdschrift *Het Leven Geïllustreerd* van 4 december 1937 waar in een foto-reportage verslag werd gedaan van de zaken rond het ongeluk van de prins. Merkwaardig genoeg werd de plaats van het ongeluk nergens genoemd. Een exemplaar van het originele tijdschrift werd de redactie van de *HKD* ter beschikking gesteld door het enthousiaste *HKD*-lid Carel Kaskens.

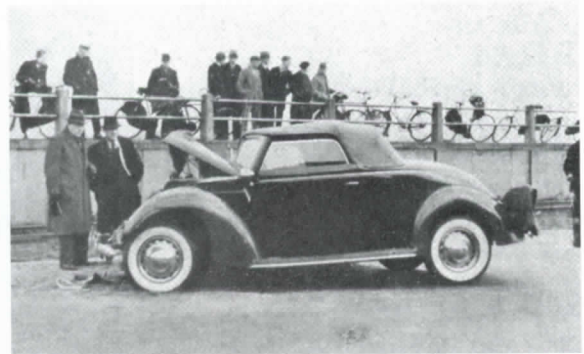
Op de plaats van het ongeluk.

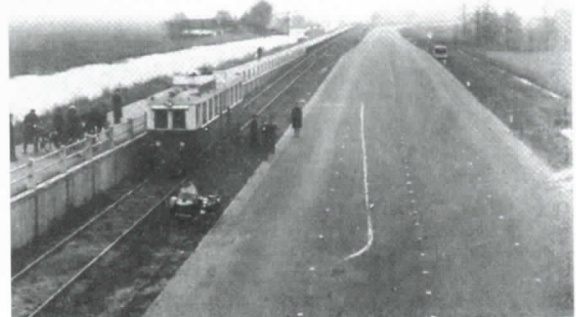
Deze exclusieve „Leven”-foto geeft een nauwkeurig beeld van het tooneel, waar de botsing geschiedde. Links boven de afrit, waarlangs de chauffeur Zweerus zoo juist met een vrachtwagen, geladen met zand, dwars de weg was opgereden; hij bevond zich reeds rechts op de weg, toen de auto van Prins Bernhard tegen de zandwagen opreed. Het bij de botsing neerstortende zand ziet men nog om de wagen van den Prins liggen.

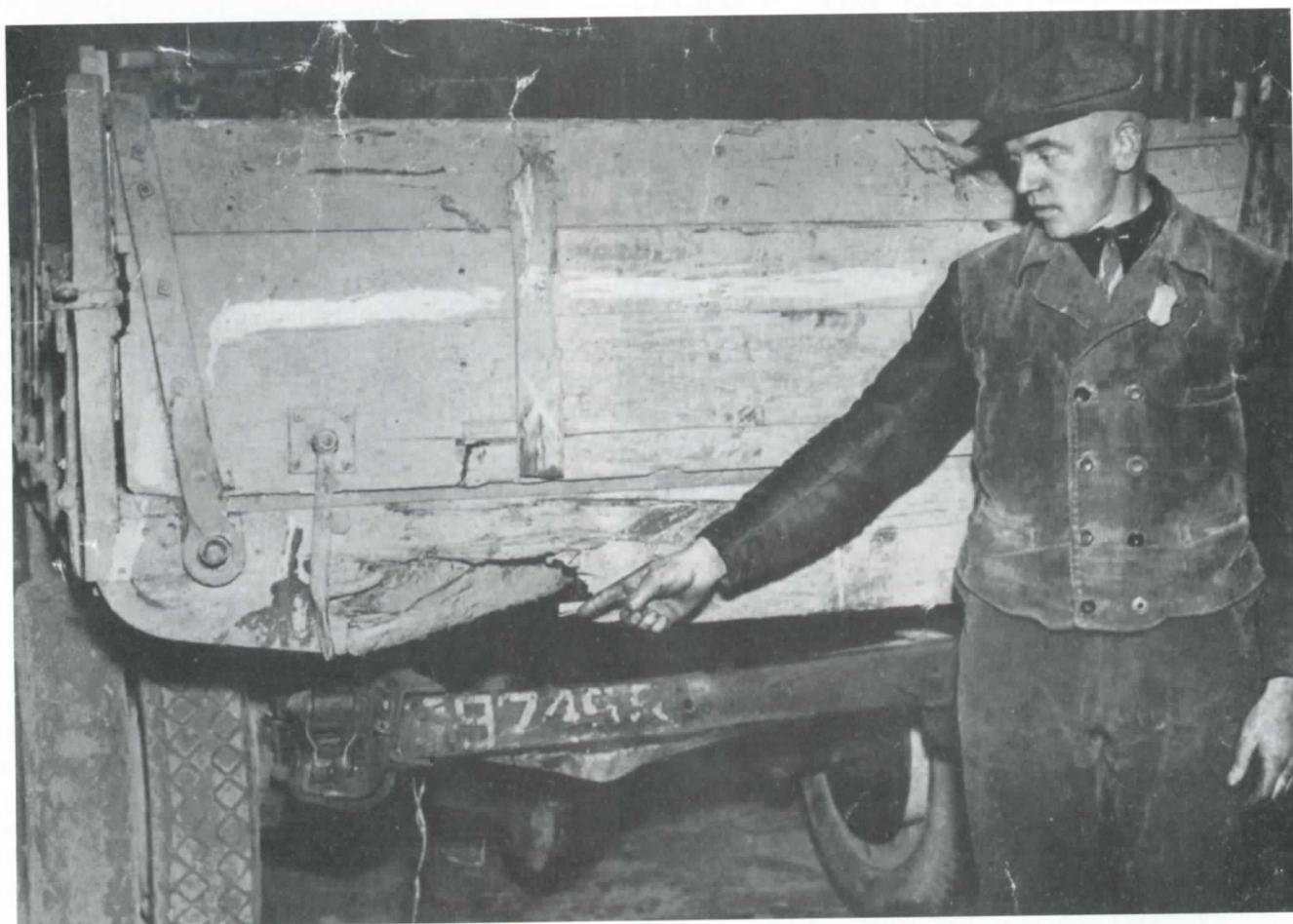
Ook deze foto geeft een goed beeld van de situatie. Links de roode vlag, die bij de afrit was geplaatst. In het midden een der door den aannemer de Baat gebruikte zandwagens: de wagen van Zweerus was van hetzelfde model.

Hierboven de auto van Prins Bernhard, van links gezien. Beneden het spoor van Prins Bernhard's auto, bij het onderzoek met wit krijt aangegeven.

Hoe de botsing geschiedde.

Hierboven ziet men den chauffeur Zweerus de plek aanwijzen, waar de zandwagen door de auto van den Prins werd geraakt. Uiteraard is een nauwkeurig onderzoek ingesteld naar de oorzaken van het ongeluk, doch nu de laatste berichten omtrent de toestand van Prins Bernhard en zijn jagermeester gunstig luiden en de angstige spanning, waarin heel Nederland heeft verkeerd, althans ten deele is geweken, mag in de eerste plaats uiting worden gegeven aan een innig gevoel van dankbaarheid, dat er niet iets ergers is gebeurd.

De Prins was op weg naar een jachtpartij op Rozenburg: links ziet men hem met Prinses Juliana in jachtcostuum. Hierboven rechts de jagermeester W. van der Spek, die een knieschijf brak. De foto links toont den jagermeester (geheel rechts) met wijlen Prins Hendrik, in wiens dienst hij vele jaren stond.

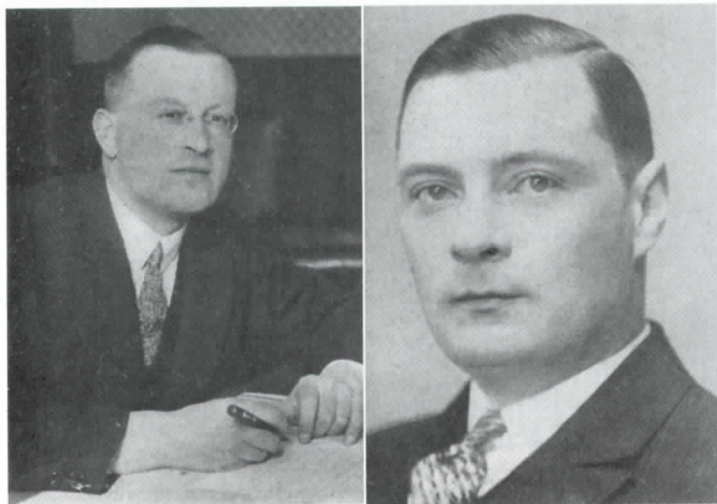
BEKLEMMENDE DAGEN VOOR VORSTENHUIS EN VOLK.

De aankomst van Koningin Wilhelmina aan het Burgerziekenhuis in de Linnaeusstraat te Amsterdam op Maandagmorgen. Dezelfde avond arriveerde ook Prinses Juliana om met Haar Moeder in het Ziekenhuis tijdelijk Haar intrek te nemen.

In spanning wachtte het publiek bij het Ziekenhuis op berichten omtrent de toestand van den Prins, die gelukkig al dadelijk geruststellend luiden.

Links Dr. S. C. M. Spoor, de directeur van het Burgerziekenhuis; rechts Dr. C. Knapper, die den Prins behandelt.

Toen Koningin Wilhelmina Maandagmorgen per auto uit de residentie arriveerde, werd Zij aan het Ziekenhuis ontvangen door Burgemeester de Vlucht en den Hoofdcommissaris van Politie.

Reeds Maandag is bij de afrit voor de zandwagens, vlak bij de plek waar het ongeluk gebeurde, een waarschuwingsbord geplaatst. Men kan het gevoel niet onderdrukken, dat het, een etmaal eerder aangebracht, veel onheil had kunnen voorkomen!

PRIKBORD

Schuifgroen; een wandeling langs de grens van Amsterdam, Herman Vuijsje, met foto's van Marian van de Veen-van Rijk, uitgeverij Contact, prijs € 19,90

“Schuifgroen” is een verslag van een meerdaagse ontdekkingsreis in opdracht van *Staatsbosbeheer* langs de groene randen van Amsterdam. De schrijver, socioloog Herman Vuijsje, wordt op zijn tocht vergezeld door een aantal deskundigen, die onderweg commentaar leveren. Natuurlijk komt Vuijsje op zijn route door Diemen. In tegenstelling tot veel verloederde plekjes rond Amsterdam, vindt hij Diemen “een rommeltje waarover is nagedacht.” Vuijsje kijkt met een scherp observerende blik naar wat hij tegenkomt. Nu eens emotioneel uithalend naar de stadsbestuurders en dan weer met een jongensachtige verbazing. Zo begint zijn hart sneller te kloppen als hij de ‘Bermudadriehoek van Diemen’ betreedt, “het raarste stukje van Groot-Amsterdam”, waarvan de *NS* eigenaar is en dat hij alleen kent van indrukken afkomstig van snelle blikken uit een voorbijschietende auto of trein. Vol mededogen noteert hij de aanwezigheid van de dwergspitsmuis in het nieuwe Diemerpark. Soms weet hij niet goed raad met wat zijn ogen zien. Verbaasd aanschouwt hij op de Overdiemerweg de “Belse villa met welvende dakkapellen en met een overhuifde ingangspartij waarop een ziekenhuis trots zou zijn.” Maar hij prijst de “eerlijke hoogbouw” aan de overkant van het water: “Diemen-Noord met zijn rij flatgebouwen langs het kanaal. helemaal niet lelijk, robuust in de lijn van het kanaal en de bomensingels erlangs.”

En wie wil weten hoe in het rechtlijnige Diemerbos er af en toe een bochtje te vinden is, leert dat dit komt door een opmerking van een mevrouw van *Staatsbosbeheer* die bij de aanleg vertwijfeld uitriep: “Leg dat touwtje nou eens in een bocht.”

“Schuifgroen” is een boekje voor iedereen die geïnteresseerd is in de omgeving van Amsterdam en dus ook Diemen. En de titel? In arme gezinnen in de Amsterdamse Jodenbuurt was vaak geen geld voor broodbeleg. Dat probleem werd opgelost met ‘schuifkaas’: een klein plakje kaas dat bij iedere hap opgeschoven werd. Maar uiteindelijk bestond de kans dat de kaas van het brood zou vallen en dan had je helemaal niets. Oppassen dus, met dat ‘schuifgroen’ van Amsterdam. Voor je het weet, is het verdwenen.

Taco ten Dam

Rectificatie

In het vorige nummer werd melding gemaakt van het verschijnen van de publicatie “50-jarig jubileum van ‘De Schakel’”. Abusievelijk werd door de *HKD*-redactie Piet van Diemen als enige auteur genoemd. Voor de volledigheid dient echter te worden vermeld dat ook Frits Reurekas aan deze publicatie heeft meegewerkt. Waarvan akte.

Achterzijde omslag:

De ambts- of burgemeesterswoning met garage aan de Venserkade 1 met de originele bouwtekeningen van architect I. Briedé uit Laren. (tekeningen coll. *Gemeente Archief Diemen*; foto *Tim ten Dam 2004*)

Oud-Diemen ontsierd?

Het is een karakteristiek en sfeer vol buurtje: Oud-Diemen. Ooit was dit de dorpskern en dankzij het herstel ruim tien jaar geleden is dit historisch element in het verder zo monumentarme Diemen bewaard gebleven. Des te treuriger is daarom het voornemen om op de naastgelegen Schapenweide een kinderdagverblijf te plaatsen. Voor tijdelijk weliswaar, maar toch. Want dit alles behalve fraaie noodgebouw zal het zicht op Oud-Diemen ernstig aantasten. Bovendien dreigt de historische context van het buurtje en zijn omgeving (ooit weilanden) er onherkenbaar door te worden. De *Historische Kring Diemen* heeft dan ook bezwaar tegen dit plan aangetekend. Want als het erom gaat de belangstelling voor en de betrokkenheid bij het cultureel erfgoed te vergroten, dan dient er ook zorgvuldig met dat cultureel erfgoed te worden omgegaan. Ontsieringen ervan zijn altijd misplaatst.

Jaap Haag (foto en fotomontage Wiard Krook 2004)

